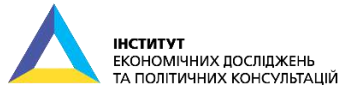

Щомісячне опитування підприємств

Випуск 3. (7.2022)
Український бізнес під час війни

Виконавець проекту:

Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Фінансова підтримка:

Проект реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу

Міжнародний фонд «Відродження»

Atlas Network

Автори звіту:

Оксана Кузяків, виконавча директорка ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», керівниця проекту «Підтримка Громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»

Євген Ангел, старший науковий співробітник ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Анастасія Гулік, молодша наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Ірина Федець, старша наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Публікацію підготовлено в рамках проекту «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Її зміст є виключною відповідальністю ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу, МФ «Відродження» чи ATLAS Network.

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ»,

01054 Київ, Україна, вул. Рейтарська 8/5-А,

тел.: +38(044) 278-63-42; +38 (044) 278-63-60; факс: +38(044) 278-63-36

institute@ier.kyiv.ua

www.ier.com.ua

[Facebook ІЕД](#)

[Facebook За чесну та прозору митницю](#)

[Телеграм-канал «Чесна митниця»](#)

ПРО НОВЕ ЩОМІСЯЧНЕ ОПИТУВАННЯ «УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ»

Шановні пані та панове, представляємо Вашій увазі третій випуск щомісячного опитування керівників підприємств «Український бізнес під час війни».

Потреба у вичерпній інформації про економічну ситуацію є важливою для економічної політики під час війни. Для швидкого збору інформації про поточний стан економіки на рівні підприємства Інститут економічних досліджень та політичних консультацій буде проводити щомісячне опитування підприємств із застосуванням підходу кон'юнктурних досліджень (або Business Tendency Survey). Методологію розроблено для оцінки ситуації з «базового рівня» — суджень та очікувань основних економічних агентів — підприємців та керівників підприємств.

Щомісячне опитування підприємств складається з двох частин – регулярної та спеціальної.

Регулярно респонденти даватимуть відповіді на питання про зміну основних показників діяльності та короткострокові прогнози щодо майбутніх змін цих же показників. Мова йде про динаміку випуску (виробництво), реалізації (продажі), експорту, заборгованостей, нових замовлень, зайнятості тощо. Оцінки та очікування щодо змін ділового клімату та фінансово-економічної ситуації на підприємстві в перспективі на пів року також будуть у фокусі нашої уваги. У цій частині опитування використано методологію кон'юнктурних опитувань, гармонізовану відповідно до вимог Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys (BCS). Там, де можливо, ми будемо порівнювати дані з даними щоквартального опитування підприємств «Ділова думка», які проводяться з 1998 року.

Спеціальна частина щомісячного опитування підприємств дає змогу отримати інформацію за конкретними темами. Зокрема, у цьому випуску спеціальна частина присвячена впливу війни на виробничу діяльність підприємств та експорт, оцінкам державної політики з підтримки бізнесу.

До цього випуску ми додали галузевий вимір в аналізі даних.

Щомісячне опитування керівників підприємств відбувається в рамках зміни дії проєкту «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Щомісячні тенденції буде презентовано в таких звітах, як цей. Щоквартальні тенденції будуть оприлюднюватися й надалі у звітах «Ділова думка: промисловість», які випускає ІЕД із липня 2002 року.

Ми вдячні аналітичній системі YouControl (<https://youcontrol.com.ua/>) за можливість використати дані для формуванні панельної вибірки.

Зміст

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ У ПРОЧИТАННІ ЦЬОГО ЗВІТУ	5
СТИСЛО ПРО ГОЛОВНЕ.....	6
ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ НА ПІВ РОКУ	8
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	8
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	8
НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ.....	9
Піврічні очікування.....	9
Тримісячні очікування.....	10
ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОРОТКОСТРОВІ ОЧІКУВАННЯ	11
ВИРОБНИЦТВО.....	11
Зміни щодо попереднього місяця	11
Очікування щодо змін виробництва.....	11
ПРОДАЖІ	12
Зміни щодо попереднього місяця	12
Очікувані зміни продажів	12
ЕКСПОРТ	13
Зміни щодо попереднього місяця	13
Очікувані зміни експорту	13
ЗАПАСИ СИРОВИНИ.....	14
Зміни щодо попереднього місяця	14
Очікувані зміни запасів сировини.....	14
ЗАПАСИ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	15
Зміни щодо попереднього місяця	15
Очікувані запаси готової продукції	15
НОВІ ЗАМОВЛЕННЯ	16
Зміни щодо попереднього місяця	16
Очікувані зміни нових замовлень.....	16
ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	17
Зміни щодо попереднього місяця	17
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	17
КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	17
Зміни щодо попереднього місяця	17
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	18
ПОДАТКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ.....	18

Зміни щодо попереднього місяця	18
Очікувані зміни податкової заборгованості	19
КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ.....	19
Зміни щодо попереднього місяця	19
Очікувані зміни кількості працівників.....	20
ПРАЦІВНИКИ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСКАХ.....	20
Зміни щодо попереднього місяця	20
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках.....	21
КВАЛІФІКОВАНІ ТА НЕКВАЛІФІКОВАНІ ПРАЦІВНИКИ.....	21
Кваліфіковані працівники	22
Некваліфіковані працівники	22
СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ОПИТУВАННЯ	23
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПІДПРИЄМСТВА.....	23
Проблеми ведення бізнесу під час війни	23
Вплив війни на обсяги виробництва.....	25
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ.....	27
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА	29
Оцінка державної політики з підтримки бізнесу	29
ВИБІРКА	31
ДОДАТОК 1. Результати опитування в цифрах.....	32

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ У ПРОЧИТАННІ ЦЬОГО ЗВІТУ

Кого ми опитуємо? У цьому опитуванні використано панельну вибірку, тобто ми опитуємо одні й ті ж суб'єкти підприємницької діяльності. Побудова такої вибірки вимагає часу. Наша ціль — отримувати щомісяця відповіді п'ятисот підприємств. У перший місяць було опитано 327 підприємств, у другий – 367, а в третій – уже 449. Серед них переважно промислові підприємства, які розташовані в 21-му з 27-ми регіонів України, зокрема у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій і Чернігівській областях та в місті Києві.

Як ми збираємо дані? Дані було зібрано за допомогою поєднання декількох методів збору даних: самостійне заповнення онлайн-форми та телефонного інтерв'ю представників бізнесу із внесенням відповідей до онлайн-форми інтерв'юерами.

Як обраховуються наші показники? Усі показники обраховуються за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, якщо підприємство відповідає, що показник збільшився, 0 — якщо він не змінився і -1 — якщо зменшився. Наприклад, якщо зі ста респондентів двадцять вказали на зростання виробництва, п'ятдесят респондентів звітували про його скорочення і тридцять зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, у яких зросло виробництво, є більшою (меншою) ніж кількість тих, у яких виробництво скоротилось. Кожний індекс більший за +0,05 або менший за -0,05 є статистично значущим і відрізняється від нуля з імовірністю помилки 5%.

Як «читати» наші показники? Наші показники називаються «індексами», що є синонімом термінів «балансовий індекс», «балансовий показник». Усі індекси є різницею між частками респондентів, що звітували про зменшення, та тими, що звітували про збільшення показника. Чим більше значення індексу, тим більше темпи зростання показника, чим менше значення індексу, тим більші темпи падіння показника. Для більшості показників більше значення індексу означає позитивну тенденцію, винятком є показники заборгованостей, кількості працівників у вимушених відпустках та труднощі з пошуком персоналу. Тут усе навпаки: чим більше індекс, тим більше темпи зростання заборгованостей, збільшення кількості людей у вимушених відпустках чи труднощів (це погано), а чим менше індекс, тим більше темпи скорочення заборгованостей, зменшення кількості людей у вимушених відпустках чи труднощів (це добре).

Коли проводилось опитування Польовий етап третьої хвилі тривав із 4 липня до 14 липня 2022 року. Керівники підприємств порівнювали результати роботи в червні 2022 року з травнем 2022 року, оцінювали стан того чи іншого показника на момент проведення опитування (липень 2022 року) та давали прогнози на наступні 2 - 3 чи 6 місяців залежно від питання. В окремих питаннях (де це було зазначено) результати роботи порівнювалися з довоєнним часом (період до 24 лютого 2022 року). Опитувані давали прогнози на наступні 3 місяці роботи.

СТИСЛО ПРО ГОЛОВНЕ

На фоні зменшення рівня невизначеності як у середньо-, так і в короткостроковій перспективах, виробничі очікування бізнесу покращуються. Зафіксовано зменшення темпів очікуваного скорочення випуску продукції та зайнятості в перспективі трьох місяців. Зростає частка підприємств, що збільшують використання власних виробничих потужностей, підприємства очікують нові замовлення. Спостерігається позитивна динаміка очікувань щодо експорту, хоча потенціал до відновлення експорту практично вичерпано. Підприємства відновлюють запаси сировини та матеріалів і скорочують заборгованості. Хоча зростання цін на сировину та матеріали стає безумовним лідером серед проблем бізнесу під час війни. Піврічні очікування фінансово-економічної ситуації на підприємстві та загальноекономічного середовища, залишаючись позитивними, дещо погіршилися. Оцінки державної політики теж погіршуються: позитивні оцінки переходять у нейтральні. Негативні оцінки не зростають через підвищену лояльність до держави під час війни, однак бізнес потребує більш чітких сигналів від держави щодо ключових правил економічного устрою під час війни.

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ДІЛОВОГО КЛІМАТУ ТА КОН'ЮНКТУРИ

- Значення *Індексу поточної фінансово-економічної ситуації* істотно зросло порівняно з попереднім місяцем (з -0,32 до -0,20). Водночас, очікування підприємств щодо фінансово-економічної ситуації незначним чином погіршилися, значення зменшилось із 0,15 до 0,12, а рівень невизначеності в шестимісячних очікуваннях істотно зменшився, із 43,3% у червні до 31,4% у липні.
- Індекс *загальноекономічного середовища* збільшився з -0,44 до -0,37, а частка «песимістів» зменшилась із 49,1% до 45,5%. Очікування щодо майбутнього істотно погіршилися. Індекс *очікуваних змін загальноекономічного середовища* зменшився з 0,16 до 0,09. Рівень невизначеності в перспективі на пів року зменшився з 43,6% до 33,9%
- У короткостроковій перспективі зафіксовано суттєве зменшення невизначеності в частині показників діяльності підприємств, зокрема за всіма видам заборгованості, виробництва, експорту. Щодо інших показників спостерігається незначне підвищення рівня невизначеності в тримісячній перспективі.

ВИРОБНИЦТВО

- Індекс *змін у виробництві* збільшився з -0,30 до -0,12. Частка респондентів, що повідомили про зменшення виробництва, знизилась із 44,9% у червні до 27,5% у липні
- Виробничі очікування позитивні. Індекс *очікуваних змін обсягів виробництва* збільшився з 0,22 до 0,24.

ПОПИТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

- Зафіксовано скорочення темпів зменшення продажів та зменшення кількості нових замовлень. Значення *Індексу змін реалізації* збільшилось з -0,36 до -0,16, *індексу змін нових замовлень* — з -0,30 до -0,19.
- Очікування щодо наступного періоду залишаються позитивними. Підприємства очікують збільшення нових замовлень, водночас темпи зростання реалізації залишаються без змін.

ЗАБОРГОВАНОСТІ

- Темпи змін ані дебіторської заборгованості, ані кредиторської заборгованості практично не змінилися (обидва індекси коливаються близько нуля, що означає приблизно однакову кількість тих, у кого заборгованості зросли, та тих, у кого вони зменшилися).
- У тримісячній перспективі підприємства очікують зменшення значення як дебіторської (з -0,03 до -0,16), так і кредиторської (з -0,06 до -0,19) заборгованостей.
- Підприємства скорочують податкову заборгованість, значення *відповідного індексу* в липні зменшилось з -0,09 до -0,14. Очікується збереження тенденції до скорочення заборгованості, значення *Індексу очікуваних змін податкової заборгованості* зменшилось із -0,10 до -0,18.

ЗАЙНЯТІСТЬ

- Темпи скорочення зайнятості на підприємствах уповільнюються, *Індекс змін зайнятості* зменшився майже вдвічі, із -0,30 до -0,16.
- У наступні три місяці підприємства очікують істотного зростання рівня зайнятості. Індекс очікуваних змін збільшився з 0,03 до 0,11.
- Підприємства повідомляють про більші складнощі з пошуком кваліфікованої робочої сили порівняно з пошуком некваліфікованої робочої сили. В обох випадках у липні порівняно з червнем труднощі зменшилися. Значення показника труднощів пошуку робочої сили для кваліфікованих працівників зменшилось із 0,24 до 0,18, для некваліфікованих — із -0,01 до -0,06

ЗАВАНТАЖЕНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ У ПЕРІОД ВІЙНИ

- У липні продовжується відновлення виробництва. Лише 3% підприємств не працюють взагалі (8% — у червні), а 12% підприємств працюють менше ніж на 25% порівняно з довоєнним періодом (14% у червні).
- Продовжує зростати частка підприємств, які працюють із майже повними обсягами завантаженості виробничих потужностей (на 75 – 99% від довоєнних масштабів), таких було 17% у травні, 30% у червні та 36% у липні.
- Разом із зазначеними вище позитивними тенденціями спостерігалися й інші. Зокрема, продовжується зменшення частки опитаних, які працювали на повну завантаженість виробничих потужностей, із 15% у травні до 12% у червні й далі до 10% у липні.
- Найкраще долають труднощі війни галузі, які забезпечують базові потреби людини. Так, підприємства харчової промисловості демонструють найкращі темпи відновлення: 24% опитаних працюють на 100% і більше порівняно з довоєнним періодом.

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

- У липні 2022 року головними перешкодами для бізнесу, пов'язаними з повномасштабною агресією росії, стало зростання цін на сировину й матеріали та складнощі з перевезенням сировини або товарів територією України.
- Водночас проблема браку палива, яка займала перше місце в рейтингу перешкод для бізнесу в червні 2022 року, опустилася на четверте місце.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

- Представники бізнесу дають усе менше позитивних оцінок державній політиці з підтримки бізнесу. При цьому частка негативних оцінок не збільшується: ці оцінки переходять у нейтральні.
- Підприємства мікро- та малого розміру ставлять негативні оцінки частіше від інших.

ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТЕРИ

- У третій хвилі опитування 58% респондентів були експортерами станом на початок 2022 року.
- Серед експортерів продовжує зростати частка підприємств, які відновили експорт після його тимчасового припинення через війну, – із 9% у травні і 20% у червні до 26% у липні. Це може свідчити, що бізнес продовжує активно працювати над відновленням експортної діяльності.
- 27% експортерів досі не відновили продажі за кордон, однак цей показник продовжує активно зменшуватися порівняно з попередніми місяцями (40% у червні та 47% у травні).
- Найменше постраждали експортери деревообробної та харчової промисловості, які не припиняли експорту, - відповідно 82% та 47% підприємств. Найбільше постраждали хімічна галузь, виробництво металу та металообробка, машинобудування, які не припиняли експортувати, - лише 27%, 36% та 41% опитаних відповідно.

ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ НА ПІВ РОКУ

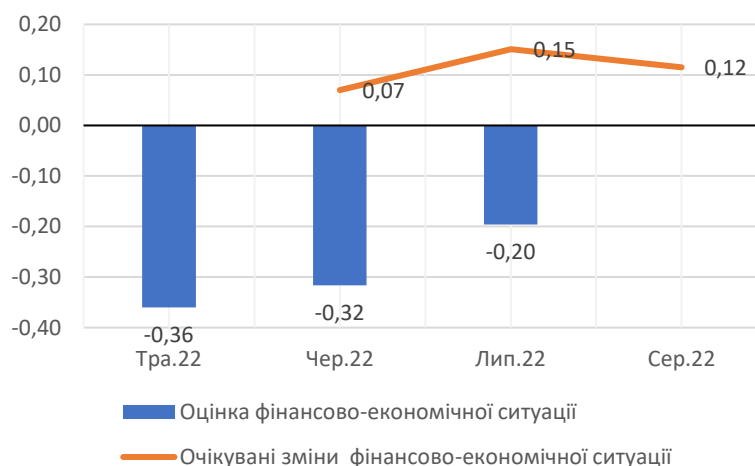
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Індекс поточної фінансово-економічної ситуації продовжує залишатися низьким, хоча значення істотно зросло з -0,32 у червні до -0,20 у липні. Це відбулося за рахунок зменшення частки опитаних, що оцінили поточну фінансово-економічну ситуацію на підприємстві як погану, із 40,1% до 31,9%. Водночас, частка тих, хто позитивно оцінює ситуацію на підприємстві, зросла з 6,8% до 10,3%. Частка опитаних, які вважають фінансово-економічну ситуацію на підприємстві задовільною, збільшилася з 53,1% до 57,8% у третій хвилі опитування.

Очікування на перспективу протягом шести місяців практично не змінилось, значення *індексу очікуваних змін фінансово-економічної ситуації* становить 0,12 у липні (0,15 у червні). Аналіз складових індексу свідчить, що бізнес не очікує суттєвих змін. Зменшилась як частка «оптимістів» (з 44,4% до 31,6%), так і частка «песимістів» (з 29,6% до 18,5%), водночас відсоток тих, хто не очікує жодних змін, зріс із 26,0% до 49,8%.

Частка опитаних, що не змогли дати прогноз щодо змін фінансово-економічної ситуації на підприємстві в піврічній перспективі, істотно зменшилась, із 43,3% у червні до 31,4% у липні.

Рис. 1. Фінансово-економічна ситуація на підприємстві, індекси

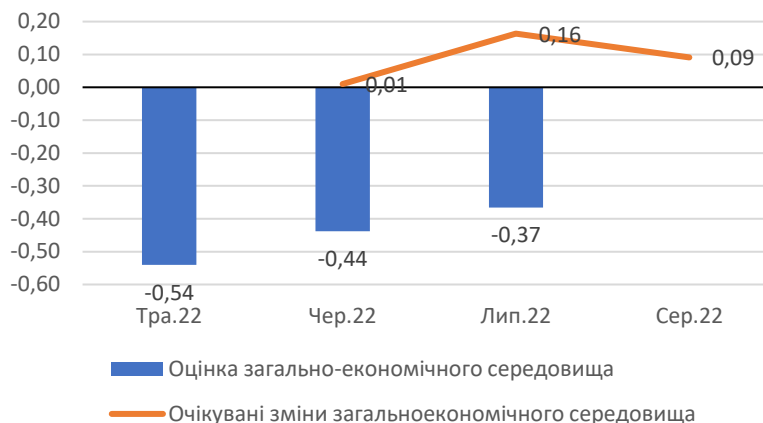
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Оцінка загальноекономічного середовища, як і фінансово-економічного, істотно покращилася, збільшившись із -0,44 до -0,37. Це відбулось за рахунок зменшення частки тих, хто оцінює загальноекономічне становище як погане, із 49,1% до 45,5%, та збільшення тих, хто оцінює загальноекономічне становище позитивно, із 4,7% до 8,5%. Частка тих, хто вважає загальноекономічне середовище задовільним, практично не змінилась (46,2% у червні та 46,0% у липні).

У липні прогнози підприємств на майбутні шість місяців менш оптимістичні ніж були в червні: значення *Індексу очікуваних змін ділового середовища* зменшилось із 0,16 у червні до 0,09 у липні. Зменшилась як частка «оптимістів» (з 46,1% до 34,2%), так і частка «песимістів» (із 28,8% до 23,3%). Частка тих, хто вважає, що протягом майбутніх пів року загальноекономічне середовище не зміниться, збільшилась майже вдвічі, із 25,4% до 42,5%.

Частка тих, хто не зміг дати прогнози щодо стану загальноекономічного середовища, також значно зменшилась, із 43,6% до 33,9%.

Рис. 2. Загальноекономічне середовище, індекси

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ

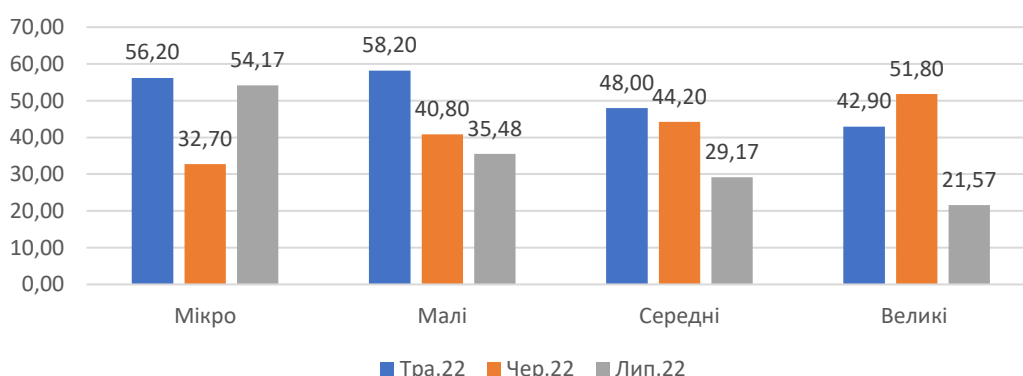
Піврічні очікування

Рівень невизначеності в липні порівняно з червнем значно зменшився. Як уже було зазначено, частка опитаних, що не змогли дати прогноз щодо змін фінансово-економічної ситуації на підприємстві в перспективі на півроку, зменшилась із 43,3% до 31,4%, а загальноекономічного середовища в цілому в країні — із 43,6% до 33,9%.

Рівень невизначеності щодо фінансово-економічної ситуації на підприємстві та її динаміка залежать від розміру підприємств. Проте, якщо в червні невизначеність зростала зі збільшенням розміру, то в липні спостерігаємо протилежні зміни: чим менше підприємство, тим вищий рівень невизначеності.

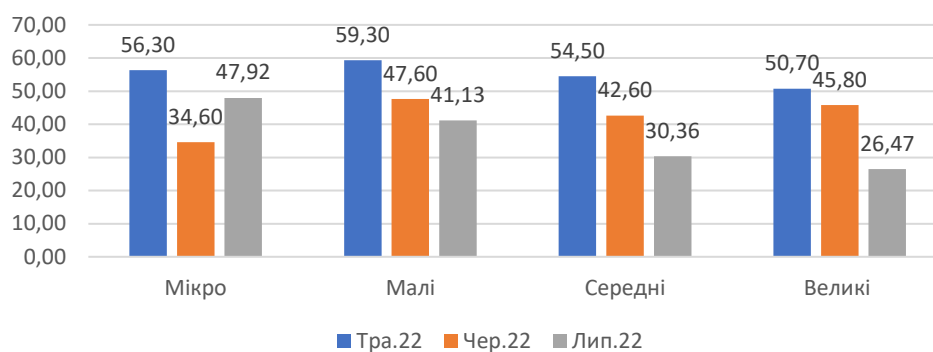
Крім того, спостерігається різна динаміка цього показника для підприємств різних розмірів. Найбільше збільшилося значення для мікропідприємств (із 32,7% до 54,2%), тоді як рівень невизначеності для великих підприємств зменшився з 51,8% до 21,6%. Найменше зменшився показник невизначеності для середніх (із 44,2% до 29,3%) та малих підприємств (із 40,8% до 35,5%).

Рис. 3. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну фінансово-економічного середовища в перспективі на пів року

Невизначеність щодо загальноекономічного середовища в країні так само має тенденцію до зменшення відповідно до збільшення розміру підприємства. Таку ж тенденцію зафіксовано й щодо динаміки показника. Серед мікропідприємств частка опитаних, що не змогли дати прогноз на наступні пів року, збільшилась із 34,6% до 47,9%. В усіх інших випадках спостерігається зменшення відсотка невизначеності. Найбільш суттєво невизначеність скоротилась у великих підприємств (із 45,8% до 26,5%). Найменш істотно зменшився показник невизначеності малих підприємств (із 47,6% до 41,1%).

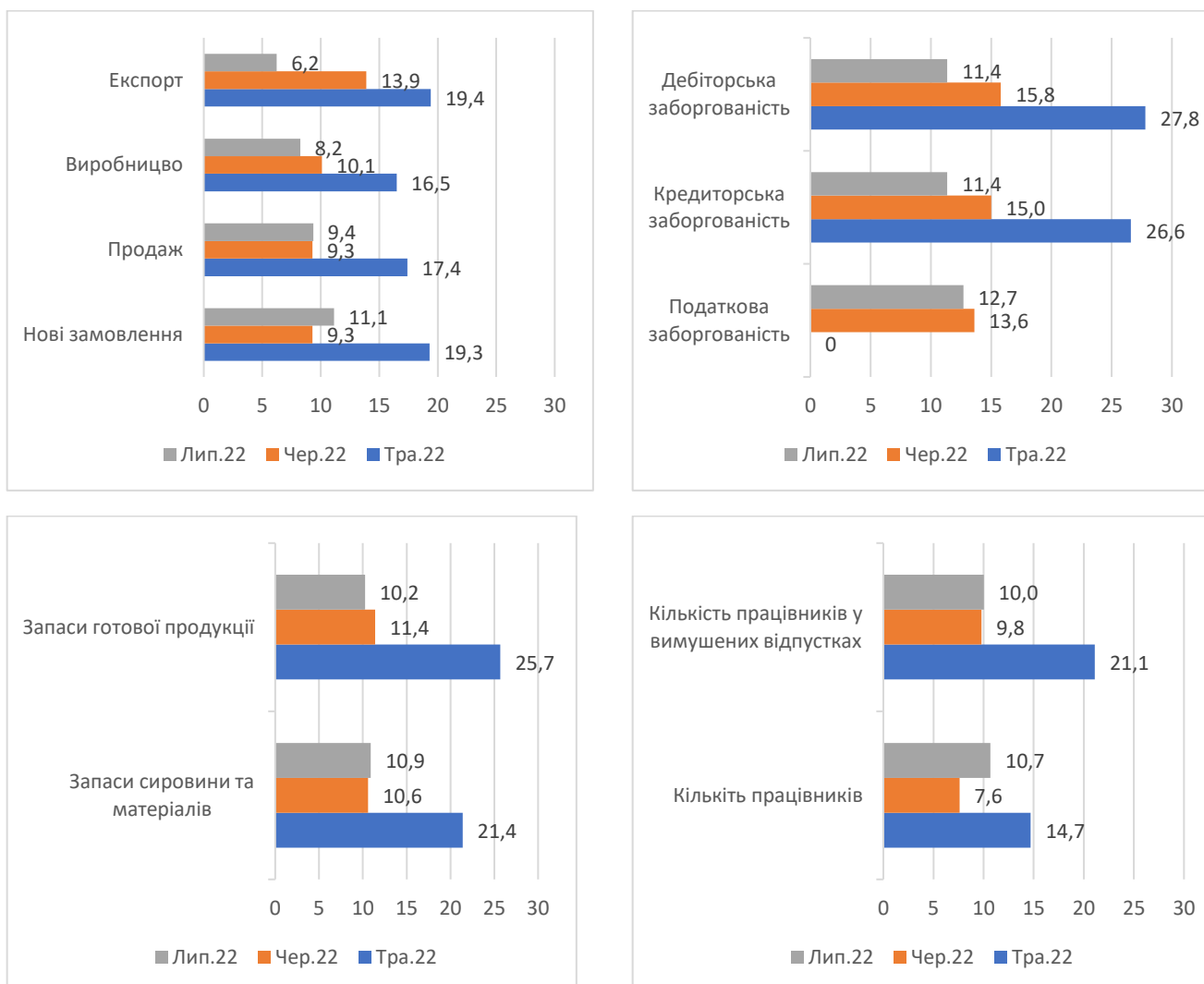
Рис. 4. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну загальноекономічного середовища в перспективі на півроку

Тримісячні очікування

Найбільшими показники невизначеності залишаються для заборгованостей, хоча тут спостерігається зменшення значень: дебіторської (із 15,8% до 11,4%), кредиторської (із 15,0% до 11,4%) та податкової (із 13,6% до 12,7%). Найнижчою невизначеністю у тримісячній перспективі є для експорту, де значення зменшилося більш ніж удвічі, із 13,9% до 6,2%.

Рис. 5. Частка підприємств, які не змогли зробити прогноз про зміну показника в перспективі 3-х місяців, % опитаних

ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОРОТКОСТРОВІ ОЧІКУВАННЯ

ВИРОБНИЦТВО

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін виробництва в липні порівняно з червнем збільшився з -0,30 до -0,12. Зменшилась частка тих підприємств, на яких виробництво скоротилось (із 44,9% у червні до 27,5% у липні), частка підприємств, що повідомили про зростання виробництва, практично не змінилась (15,4% у червні, 15,0% у липні). При цьому, із 39,7% до 57,5% збільшилась частка респондентів, у яких не відбулось жодних змін.

Розмір. Серед підприємств різних розмірів найкраще почуваються середні підприємства, для них індекс змін виробництва становить -0,06. Показник для мікропідприємств є найгіршим — -0,23. Значення показника для великих та малих підприємств становлять -0,10 та -0,15 відповідно.

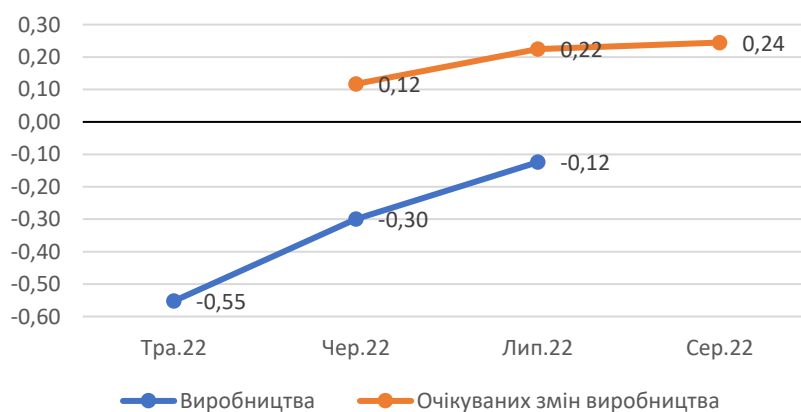
Регіон. У регіональному розрізі найкращі показники мали підприємства Волинської (0,50) та Чернігівської (0,30) областей. Найгіршим становище було на підприємствах у Запорізькій (-0,76) та Кіровоградській (-0,58) областях.

Галузь. Значення індексу різняться для секторів та галузей. Найкраща ситуація в секторі торгівлі (0,5 значення індексу¹). Додатний, але близький до нуля індекс має легка промисловість – 0,02. Значення індексу для харчової промисловості дорівнює нулю. Усі інші галузі мають від'ємні показники, але найнижчі у виробництва будівельних матеріалів (-0,65) та металообробної галузі (-0,45).

Очікування щодо змін виробництва

Виробничі плани підприємств на три місяці продовжують залишатись оптимістичними, хоча значення індексу збільшилось не надто відчутно, із 0,22 до 0,24. Частка підприємств, на яких планується зростання виробництва, навіть дещо зменшилась, із 37,7% у червні до 33,5% у липні. Водночас, частка тих, що планують зменшення виробництва, знизилася майже вдвічі, із 14,0% до 8,7%.

Рис. 6. Індекс змін виробництва

Розмір. Підприємства планують зростання виробництва незалежно від їхнього розміру. При цьому показники, незалежно від розміру суб'єктів, знаходяться приблизно в одному діапазоні значень. При цьому показники очікувань мікро- (0,29) та великих (0,30) підприємств є найвищими. Значення малих та середніх підприємств становлять 0,23 та 0,25 відповідно.

¹ Підприємства торгівлі та підприємства сфери послуг оцінюють відповідно зміни «обсягу торгівлі» та «зміни обсягу надання послуг».

Регіон. Плани підприємств залежать від регіону розташування. Найвищим показник очікувань є для м. Києва — 0,93. Найгіршими та від'ємними показники очікувань є для Кіровоградської (-0,26), Сумської (-0,13) та Одеської (-0,04) областей. Показники очікувань інших областей мають додатне значення.

Галузь. Виробничі очікування на три місяці є оптимістичними незалежно від галузі промисловості: усі показники мають додатне значення. Найвищими є показники для деревообробної промисловості (0,77) та торгівлі (0,67). Значення показника для поліграфічної промисловості дорівнює нулю.

ПРОДАЖІ

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін продажів збільшився більше ніж удвічі, із -0,36 до -0,16. Частка тих підприємств, у яких продажі знизились у липні порівняно з червнем, зменшилася з 49,2% до 30,9%. Водночас, частка тих, у кого продажі збільшилися, незначним чином зросла – з 14,1% до 15,3%. Частка підприємств, у яких нічого не змінилось протягом минулого місяця, збільшилась із 36,7% до 53,8%.

Розмір. Найнижчим індекс продажів є для мікропідприємств: -0,28. Показники малих та великих підприємств становлять відповідно -0,19 та -0,17. Показник середніх підприємств становить -0,06.

Регіон. Найвищим індекс продажів є у Чернігівській області - 0,23. Найнижчим є показник Запорізької (-0,76) області.

Галузь. Як і з виробничими показниками, найвищий індекс продажів мають торгівля (0,50) та легка промисловість (0,04). Показник для деревообробної промисловості дорівнює нулю. Найнижчі показники мають виробництво будівельних матеріалів (-0,65) та металообробної галузі (-0,45).

Очікувані зміни продажів

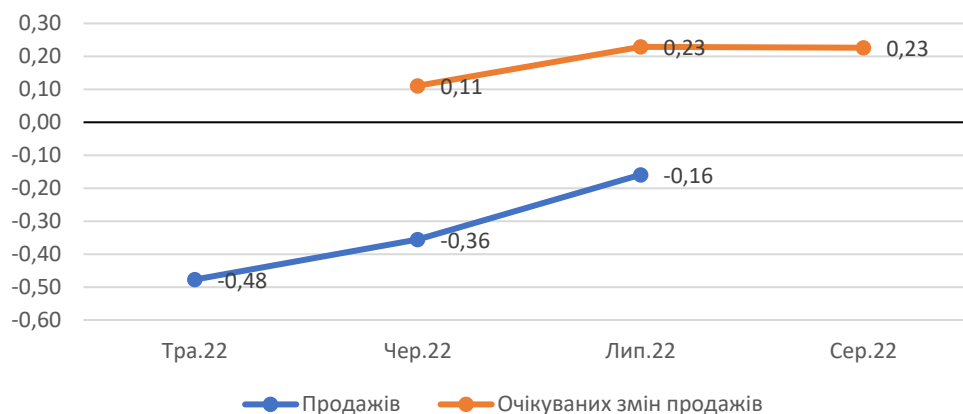
Індекс очікуваних змін обсягів продажів у порівнянні з червнем не змінився та становить 0,23. Із 38,4% до 33,5% зменшилась частка опитаних, що планують збільшення обсягів продажів у наступні три місяці, та з 15,7% до 10,6% зменшилась частка тих, хто очікує їх зменшення. Разом із тим, відсоток опитаних, які вважають, що нічого не зміниться, істотно збільшився, із 45,9% до 55,9%.

Розмір. Найвищі очікування мають представники великих підприємств, індекс яких становить 0,28. Показник для середніх та мікропідприємств становить 0,24. Найнижчим є показник для малих підприємств – 0,21.

Регіон. У розрізі регіонів найкращі очікування зафіксовано в м. Києві (0,92). Натомість у Сумській (-0,27) та Кіровоградській (-0,26) областях показник є найнижчим.

Галузь. Найвищі показники очікувань стосовно продажів мають деревообробна промисловість (0,69) та торгівля (0,67). Показник очікувань для поліграфічної промисловості дорівнює нулю.

Рис. 7. Індекс змін продажів

ЕКСПОРТ

Зміни щодо попереднього місяця

Значення *індексу змін експорту* збільшилось у порівнянні з червнем з -0,48 до -0,31. Це відбулося за рахунок зменшення частки опитаних, у яких обсяги експорту скоротились (із 51,6% у червні до 34,8% у липні). При цьому, із 41,9% до 59,4% збільшилась частка тих підприємств, на яких обсяги експорту не змінилися. Частка підприємств, які збільшували обсяги експорту, дещо зменшилась, із 6,5% до 5,8%.

Розмір. Найнижчим значення індексу змін експорту є для мікро- та великих підприємств: -0,33 для кожної підгрупи підприємств. Показник малих підприємств становить -0,28. Найвищим та єдиним додатним є показник середніх підприємств - 0,24.

Регіон. У регіональному розрізі найвищими показники індексу змін експорту є для Івано-Франківської, Тернопільської та Рівненської областей. Найнижчим значення є для Сумської області.

Галузь. У галузевому розподілі індекс змін експорту є найвищим для сільського господарства, поліграфічної промисловості та сфери послуг (0,00). Показники інших галузей мають від'ємне значення. Найнижчим є показник для галузі будівельних матеріалів (-0,86).

Очікувані зміни експорту

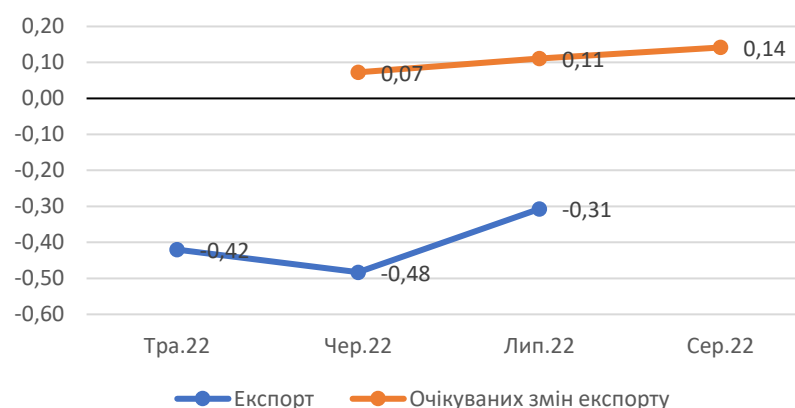
Значення *індексу очікуваних змін експорту* в липні порівняно з червнем дещо збільшилося (із 0,11 в червні до 0,14 в липні). Удвічі, із 14,4% до 7,8%, зменшилась частка тих, хто планує скорочення обсягів експорту. Із 24,5% до 22,8% зменшилась частка опитаних, які очікують збільшення експорту в найближчому майбутньому. Із 61,1% до 69,4% збільшилась частка тих, хто не очікує жодних змін.

Розмір. Найкращі очікування щодо експорту мають мікропідприємства (0,23), найгірші — середні (-0,06), для яких зафіксовано єдине від'ємне значення. Значення індексу для малих та великих підприємств додатні та становлять 0,17 та 0,16 відповідно.

Регіон: Найвище значення індексу очікуваних змін експорту зафіксовано для підприємств Закарпатської області (0,77) та м. Києва (0,75). Найгіршими є очікування представників бізнесу Сумської та Хмельницької областей – по -0,50 для кожної області.

Галузь. Найвище значення індексу очікуваних змін експорту мають виробництво будівельних матеріалів (0,60) та торгівля (0,50). Найнижчими, проте все ж додатними значеннями, є показники сільського господарства (0,10) та харчової промисловості (0,07).

Рис. 8. Індекс змін експорту

ЗАПАСИ СИРОВИНИ

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін запасів сировини збільшився з -0,41 до -0,29. Частка респондентів, що повідомили про збільшення запасів сировини за минулий місяць, збільшилася з 6,9% до 7,8%, тоді як із 46,9% до 36,0% зменшилась частка опитаних, що вказали на їх скорочення. 56,2% повідомили, що в порівнянні з минулим місяцем нічого не змінилось (46,3%).

Розмір. Найвищим індекс запасів сировини є для мікропідприємств (-0,22). Показники для великих підприємств та середніх підприємств відрізняється не надто сильно та становить -0,25 та -0,28 відповідно. Найнижчим є показник для малих підприємств (-0,31).

Регіон. Найвищі показники мають підприємства Чернігівської (0,11) та Сумської (0,06) областей, а найнижчі — Кіровоградської (-0,77) та Запорізької (-0,71) областей.

Галузь. У галузевому розподілі найвищий показник, хоча й від'ємний, мають деревообробна промисловість (-0,15), машинобудування (-0,14) та поліграфія (-0,15). Найнижчі показники зафіксовано для виробництва будівельних матеріалів (-0,42) та металообробки (-0,50).

Очікувані зміни запасів сировини

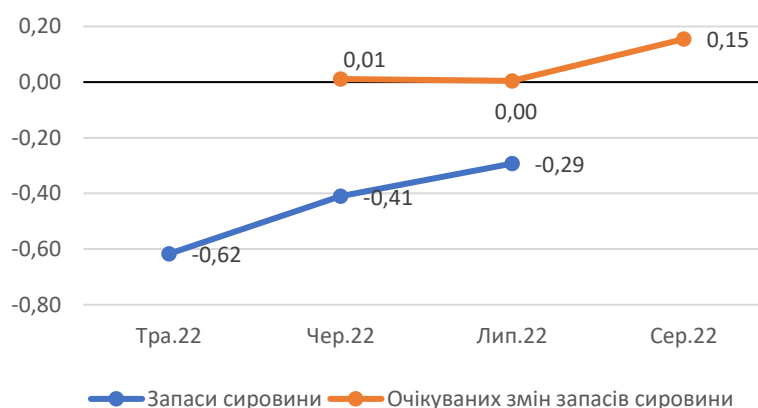
На наступні три місяці опитані підприємці очікують різкого збільшення цього показника: *індекс очікуваних змін запасів сировини* збільшився з нуля до 0,15. Кількість респондентів, які очікують збільшення запасів сировини, зросла з 21,9% до 26,9%, тоді як частка тих, хто вважає, що запаси сировини зменшуватимуться, знизилась удвічі, із 22,9 до 12,5%. Із 55,9% до 60,6% збільшилась частка тих, хто вважає, що ситуація не зміниться.

Розмір. Індекс очікуваних змін запасів сировини є найвищим для великих підприємств (0,25). Значення середніх підприємств становить 0,20, а мікропідприємств – 0,17. Найнижчим є значення малих підприємств, воно дорівнює нулю.

Регіон. Найвищим індекс очікуваних змін запасів сировини є для Закарпатської області та становить 0,67. Найнижчим значення індексу є для Кіровоградської області: -0,77.

Галузь. У галузевому розрізі найвищий показник очікувань щодо змін запасів сировини має торгівля (0,60). Найнижчі та єдині від'ємні показники має поліграфічна промисловість (-0,08) та виробництво будівельних матеріалів (-0,13).

Рис. 9. Індекси змін запасів сировини

ЗАПАСИ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін запасів готової продукції істотно знизився та становить -0,29 (було -0,17). Із 31,6% до 35,3% збільшилась частка респондентів, що повідомили про зменшення запасів готової продукції, тоді як лише для 8,5% опитаних (20,0% — у червні) запаси збільшились. Із 34,9% до 56,2% збільшилась частка респондентів, які зовсім не відчували змін.

Розмір. Залежно від розміру підприємства значення індексу майже не відрізняється для мікро- (-0,20) та малих (-0,19) підприємств. Великі (-0,29) та середні (-0,31) мають значно нижчі показники.

Регіон. Серед бізнесу різних регіонів найбільше скорочення запасів спостерігається в Миколаївській області (-0,88), а найвищим значення індексу є для Полтавської та Тернопільської областей, у яких, однак, воно дорівнює нулю.

Галузь. У галузевому розподілі показник торгівлі є найвищим та дорівнює нулю. Найнижчим є значення для сільського господарства та становить -0,50.

Очікувані запаси готової продукції

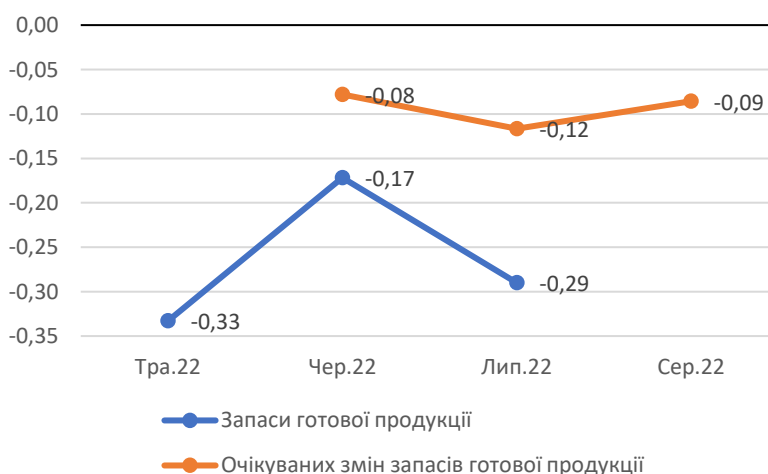
Індекс очікуваних змін запасів готової продукції незначним чином збільшився, із -0,12 до -0,09. Із 27,9% до 25,6% зменшилась частка опитаних, які вважають, що запаси готової продукції в наступні три місяці зменшуватимуться, тоді як частка тих, хто очікує їхнього збільшення, зросла лише з 15,1% до 16,1%. Відсоток же тих, хто вважає, що нічого не зміниться, лише незначним чином збільшився – з 57,1% до 58,3%.

Розмір. Значення показника є найвищим для середніх підприємств — -0,01. Показник великих підприємств відрізняється не надто сильно та становить -0,06. Водночас суттєво гірші очікування мають малі (-0,19) та середні (-0,21) підприємства.

Регіон. У регіональному розподілі найвищим показник очікувань є для Закарпатської області, він становить 0,67. Значення для м. Києва (-0,59) та Миколаївської області (-0,50) є найнижчими.

Галузь. Значення індексу для сфери послуг становить 0,05, а для торгівлі дорівнює нулю. Усі інші значення є від'ємними. Найнижчими є показники деревообробної та поліграфічної галузей промисловості (по -0,27 для кожної галузі).

Рис. 10. Індекси змін запасів готової продукції

НОВІ ЗАМОВЛЕННЯ

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін нових замовлень у липні порівняно з червнем збільшився майже вдвічі, із -0,30 до -0,19. Відсоток опитаних, що повідомили про зменшення кількості нових замовлень за минулий місяць, зменшився з 43,9% до 33,8%. Відсоток тих, у кого кількість замовлень зросла, збільшився з 14,4% до 17,0%. Із 41,7% до 49,2%, збільшилась частка тих, хто не відчув змін.

Розмір. Розподіл у залежності від розміру підприємств є майже однаковим для малих (-0,12) та середніх (-0,13) підприємств. Значення великих підприємств становить -0,24, а показник мікропідприємств становить -0,19.

Регіон. Серед різних регіонів нові замовлення найбільше скоротилися в Запорізькій (-0,71) області, у той час як у Рівненській (0,22) області нові замовлення найбільше зросли.

Галузь. Найкраще за попередній місяць ситуація з новими замовленнями складалась для торгівлі (0,17), а також для легкої промисловості (0,09) та сільського господарства (0,07). Найнижчі показники мають виробництво будівельних матеріалів (-0,80) та металообробка (-0,05).

Очікувані зміни нових замовлень

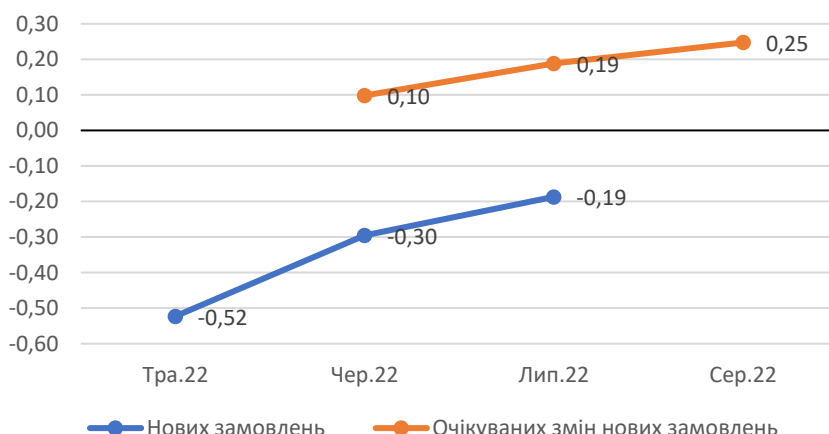
У наступні три місяці бізнес очікує значних покращень: *індекс очікуваних змін нових замовлень* є додатним та збільшився з 0,19 до 0,25. Із 37,3% до 34,9% зменшилась частка тих, хто очікує на збільшення нових замовлень. Також зменшилась частка респондентів, які вважають, що кількість замовлень зменшиться, із 17,8% до 9,4%, 55,7% опитаних у липні проти 44,9% опитаних у червні не очікують жодних змін у наступні три місяці.

Розмір. Показник очікувань є майже однаковим для малих (0,27), середніх (0,24) та великих (0,28) підприємств. Водночас, для мікропідприємств значення є найвищим та становить 0,40.

Регіон. У Закарпатській (0,74) та Чернівецькій (0,70) областях бізнес більшою мірою ніж в інших регіонах очікує збільшення нових замовлень. Разом із цим, у Сумській (-0,15), Одеській та Кіровоградській (по -0,04 для кожної) областях найбільше переважають очікування щодо зменшення кількості нових замовлень.

Галузь. Найкращі очікування щодо нових замовлень мають торгівля (0,83) та сільське господарство (0,38). Найнижчим значенням є показник галузі виробництва будівельних матеріалів (0,06).

Рис. 11. Індекси змін нових замовлень

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Значення *індексу змін дебіторської заборгованості* незначним чином погіршилось, із 0,03 до 0,05. При цьому, із 22,8% до 18,2% зменшилась частка опитаних, які повідомили про збільшення дебіторської заборгованості, як і скоротилась частка тих, для кого вона зменшилась, із 19,5% до 13,7%. Із 57,7% до 68,2% збільшилась частка тих, для кого нічого не змінилось за минулий місяць.

Розмір. Найвищим показник індексу дебіторської заборгованості є для середніх підприємств (0,09). Водночас для мікропідприємств цей показник є найнижчим (-0,07).

Регіон. У розрізі регіонів найбільше зростання дебіторської заборгованості було зафіксовано в Закарпатській області: її значення становить 0,64. Найнижчим є показник Сумської області (-0,67).

Галузь. При галузевому розподілі найвище значення індексу показує торгівля (0,20). Найнижчим є показник для хімічної промисловості - -0,14.

Очікувані зміни дебіторської заборгованості

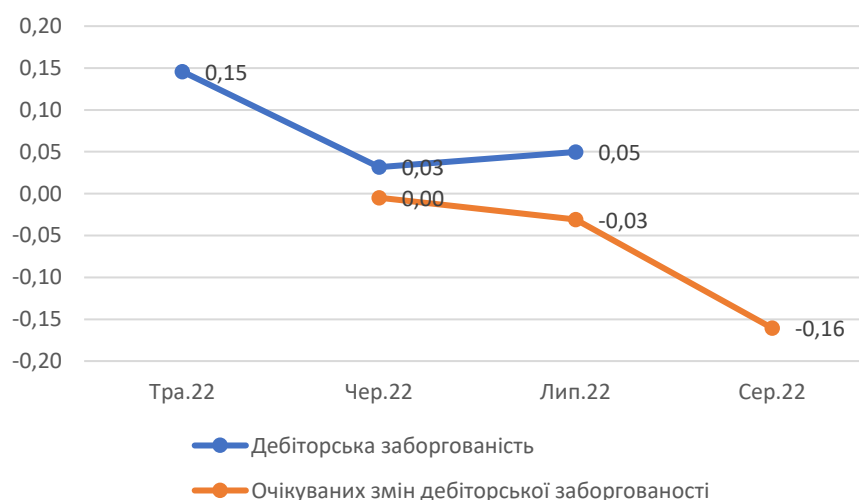
На наступні три місяці підприємці очікують значного зменшення дебіторської заборгованості. *Індекс очікуваних змін дебіторської заборгованості* зменшився з -0,03 до -0,16. Лише 4,5% опитаних очікують на збільшення цього показника (було 11,1%), а частка тих, хто очікує на його зменшення, збільшилась із 16,6% до 20,3%. Із 75,8% до 75,2% зменшилась частка тих, хто вважає, що нічого не зміниться.

Розмір. При розподілі за розміром кращі значення індексу мають середні (-0,12) та малі (-0,16) підприємства, тоді як показники мікро- (-0,20) та великих (-0,21) підприємств мають значно гірші показники.

Регіон. У регіональному розподілі найбільше значення показують Київська область (0,10) та м. Київ (0,04). Найнижче значення показника для Сумської області - -0,89.

Галузь. Найвищим є показник очікувань зі збільшення заборгованості для деревообробної промисловості, він дорівнює нулю. Значення для торгівлі є найнижчим (-0,33).

Рис. 12. Індекси змін дебіторської заборгованості

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін кредиторської заборгованості порівняно з червнем незначним чином зменшився, із 0,01 до нуля. Із 19,6% до 15,3% зменшилась частка опитаних, які повідомили про збільшення кредиторської

заборгованості, як скоротилась і частка тих, для кого вона зменшилась, із 17,9% до 14,8%. Водночас, із 62,5% до 69,9% збільшилась частка тих, для кого нічого не змінилось за минулий місяць.

Розмір. Найвищими додатними є індекси змін кредиторської заборгованості для малих (0,04) та великих (0,01) підприємств, значення середніх підприємств становить -0,02, а показник мікропідприємств є найнижчим та становить -0,07.

Регіон. Кредиторська заборгованість найгірше проявляється в Закарпатській області (0,45) та є найнижчою в Сумській області (-0,92).

Галузь. У галузевому розподілі найвищі показники демонструє торгівля (0,20), тоді як найнижчими показниками є значення для хімічної промисловості (-0,14), машинобудування (-0,13) та виробництва будівельних матеріалів (-0,12).

Очікувані зміни кредиторської заборгованості

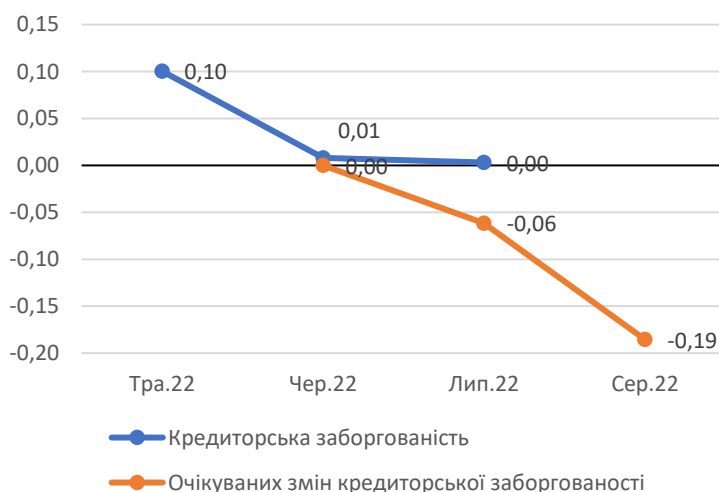
Індекс очікуваних змін кредиторської заборгованості зменшився з -0,06 до -0,19. Частка тих, хто очікує на подальше зменшення кредиторської заборгованості, збільшилась із 17,9% до 21,2%, тоді як частка тих, хто очікує збільшення кредиторської заборгованості, становить лише 2,8% (було 19,6% у червні). Із 62,5% до 75,9% збільшилась частка тих респондентів, які вважають, що нічого не зміниться.

Розмір. Для середніх підприємств показник очікуваних змін кредиторської заборгованості є найвищим та становить -0,16. Водночас, показники мікро- (-0,19), великих (-0,20) та малих (-0,21) підприємств знаходяться приблизно в одному діапазоні.

Регіон. У регіональному розподілі показники очікувань за кредиторською заборгованістю є найвищими для Київської області (0,05), а найнижчими для Сумської області (-1,00).

Галузь. Серед галузей промисловості показник для деревообробної промисловості дорівнює нулю. Значення для торгівлі є найнижчим та становить -0,33.

Рис. 13. Індекс змін кредиторської заборгованості

ПОДАТКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін податкової заборгованості в липні порівняно з червнем зменшився з -0,09 до -0,14. Частка підприємств, що повідомили про зменшення податкової заборгованості за минулий місяць, зменшилась із 18,9% до 15,3%, тоді як лише 2,0% опитаних респондентів вказали на збільшення податкової заборгованості (було 12,3%). Із 68,8% до 82,7% збільшилась частка тих, хто вважає, що жодних змін не відбулось.

Розмір. Найнижчим є показник податкової заборгованості для малих підприємств (-0,20). Тоді як значення мікро- (-0,14) та великих (-0,15) підприємств відрізняються не надто відчутно. Найвищим є показник податкової заборгованості для середніх підприємств — -0,08.

Регіон. Податкова заборгованість найбільшою мірою зростає для підприємств Чернівецької (0,09) та Рівненської областей (0,04), а найбільше зменшилась для бізнесу Сумської області (-0,71).

Галузь. Найвище та єдине додатне значення має показник податкової заборгованості для торгівлі (0,33). Значення для поліграфічної промисловості та металообробки становить -0,31 для кожної галузі.

Очікувані зміни податкової заборгованості

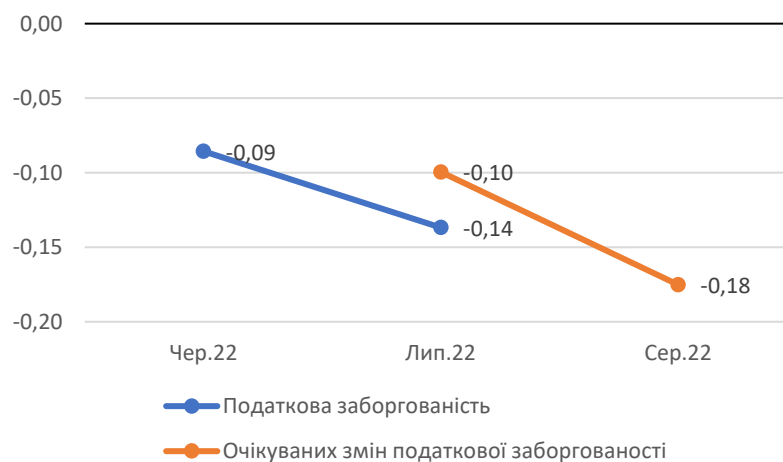
Індекс очікуваних змін податкової заборгованості також зменшився з -0,10 до -0,18. Із 17,3% до 18,5% збільшилась частка тих, хто прогнозує зменшення податкової заборгованості, тоді як лише 1,5% очікують її збільшення (було 6,9%). Із 75,8% до 80,0% збільшилась частка тих, хто не очікує змін.

Розмір. Показник очікувань не відрізняється для великих та середніх підприємств та становить -0,15. Не надто сильно відрізняється і значення мікропідприємств - -0,16, тоді як значення для малих підприємств є найнижчим та становить -0,21.

Регіон. У регіональному розподілі показник очікувань для Рівненської, Тернопільської, Полтавської, Київської, Чернігівської, Івано-Франківської та Львівської областей дорівнює нулю, а найнижчими значення є для Сумської (-0,78) та Миколаївської (-0,71) областей.

Галузь. Найвищим показник очікувань податкової заборгованості є для торгівлі, він дорівнює нулю. Для інших галузей значення є від'ємним, але найнижчим є показник для деревообробної промисловості (-0,40).

Рис. 14. Індекс змін податкової заборгованості

КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін кількості працівників на підприємстві збільшився вдвічі, із -0,30 до -0,16. Із 36,1% до 22,9% зменшилась частка опитаних респондентів, що повідомили про зменшення кількості співробітників, задіяних в усіх операціях підприємства. Водночас, частка тих, хто вказав на їх збільшення, зростає лише незначним чином, із 7,2% до 8,9%. Для 68,1% нічого не змінилось за минулий місяць (було 56,7%).

Розмір. Найвищим цей показник є для середніх підприємств: -0,07. Для мікро- та великих підприємств значення не відрізняється та становить -0,22, що є найвищим показником. Показник малих підприємств становить -0,10.

Регіон. У регіональному розподілі найвищим є показник зайнятості для Київської (0,19) та Сумської (0,18) областей. Найнижчим є значення для Миколаївської (-1,00) області.

Галузь. Показники змін кількості працівників для сільського господарства та поліграфічної промисловості є найбільшими та дорівнюють нулю. Найнижчим значення є для галузі металообробки -0,40.

Очікувані зміни кількості працівників

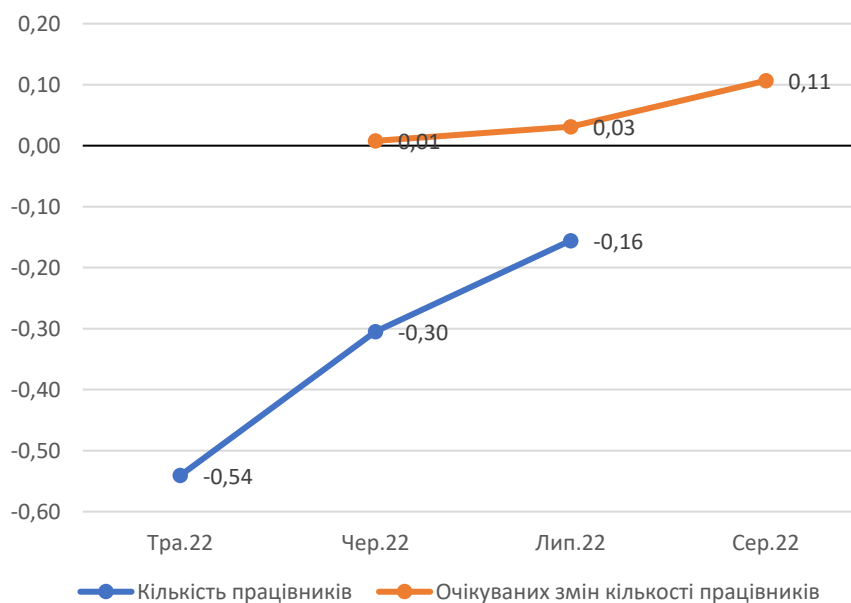
У майбутні три місяці підприємці та керівники підприємств очікують значного поліпшення ситуації: *індекс очікуваних змін кількості працівників* збільшився з 0,03 до 0,11. Відсоток опитаних підприємців, які вважають, що кількість працівників збільшиться, зменшився з 17,4% до 15,6%, водночас, з 14,0% до 5,3% зменшилася також частка тих, хто очікує зменшення кількості працівників. Частка тих, хто вважає, що нічого не зміниться, незначним чином збільшилась із 68,6% до 79,1%.

Розмір. При цьому показники великих та мікропідприємств не відрізняються та становлять 0,06, показник малих становить 0,12, водночас значення середніх підприємств є найбільшим та становить 0,15.

Регіон. У регіональному розподілі найвищим показник очікувань є для Чернівецької (0,60) та Закарпатської (0,59) областей. Найнижчим він є для Кіровоградської (-0,21) та Миколаївської (-0,20) областей.

Галузь. У галузевому розрізі найвищим є індекс для торгівлі (0,33) та деревообробної промисловості (0,21). Показник для харчової промисловості, сільського господарства та виробництва будівельних матеріалів становить по 0,07 для кожної галузі. Показник очікувань для металообробки є найнижчим та дорівнює нулю.

Рис. 15. Індекс змін кількості працівників

ПРАЦІВНИКИ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСТКАХ

Зміни щодо попереднього місяця

Індекс змін кількості працівників у вимушених відпустках практично не змінився та становить 0,05 у липні (у червні 0,06). Із 21,6% до 15,8% зменшилась частка представників бізнесу, які повідомили про збільшення кількості співробітників, що перебувають у вимушених відпустках. Водночас, частка тих, хто вказали на їх зменшення, змінилась незначним чином та становить 11,6% (було 11,4%). Із 63,7% до 72,8% збільшилась частка тих, для кого за минулий місяць ситуація не змінилась.

Розмір. Залежно від розміру для мікро- та середніх підприємств показник є найнижчим та дорівнює нулю. При цьому, значення малих підприємств становить 0,06. Значення великих підприємств є найвищим та становить 0,11.

Регіон. Найбільшою мірою з-поміж різних регіонів таке збільшення спостерігається в Житомирській (0,64) та Запорізькій (0,53) областях, а найчастіше про зменшення кількості співробітників, що перебувають у вимушених відпустках, повідомляють у Сумській (-0,31) та Київській (-0,30) областях.

Галузь. У галузевому розподілі гірші показники щодо кількості працівників у вимушених відпустках має галузь металообробки – 0,18. Найнижчим показником є значення для сільського господарства - -0,21

Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках

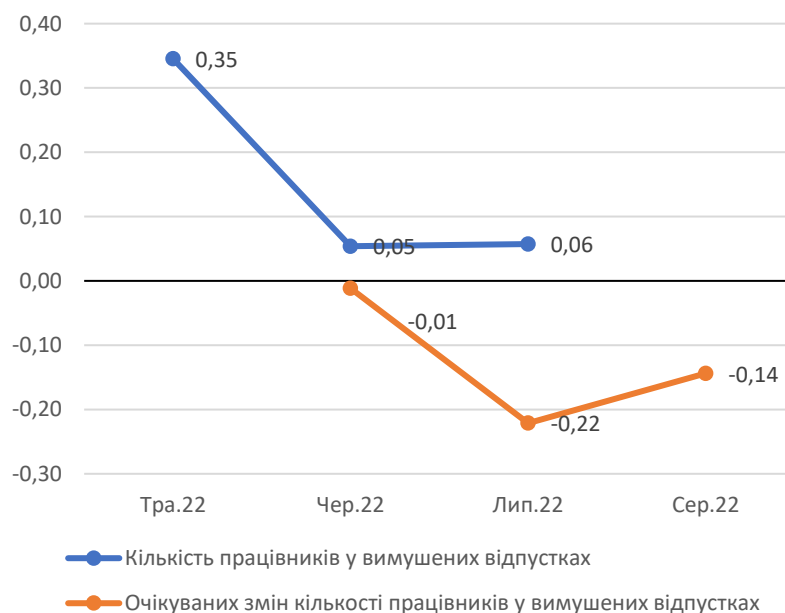
Індекс очікуваних змін кількості працівників у вимушених відпустках скоротився вдвічі, із -0,22 до -0,14. Відсоток тих, хто вважає, що кількість таких працівників на їхньому підприємстві скоротиться, зменшився з 25,9% до 18,2%, що істотно перевищує відсоток тих, хто вважає, що кількість працівників у вимушених відпустках збільшиться – 3,5% (було 6,3%). Водночас, із 67,7% до 78,2% збільшилась частка тих, хто вважає, що жодних змін не відбудеться.

Розмір. Великі підприємства найбільше очікують зростання кількості працівників у вимушених відпустках, їхній індекс становить -0,07. Показник малих і середніх підприємств є однаковим, становить -0,17 і є найгіршим. Показник мікропідприємств дорівнює -0,13.

Регіон. При цьому, найнижчі показники в Сумській та Закарпатській областях (по -0,64 для кожної області), тоді як показник Миколаївської області є найвищим та дорівнює одиниці.

Галузь. Найвищим є показник очікувань щодо кількості працівників у вимушених відпустках у галузі металообробки, він дорівнює нулю. Показник для поліграфічної промисловості є найнижчим та становить -0,29.

Рис. 16. Індeksi змін кількості працівників у вимушених відпустках

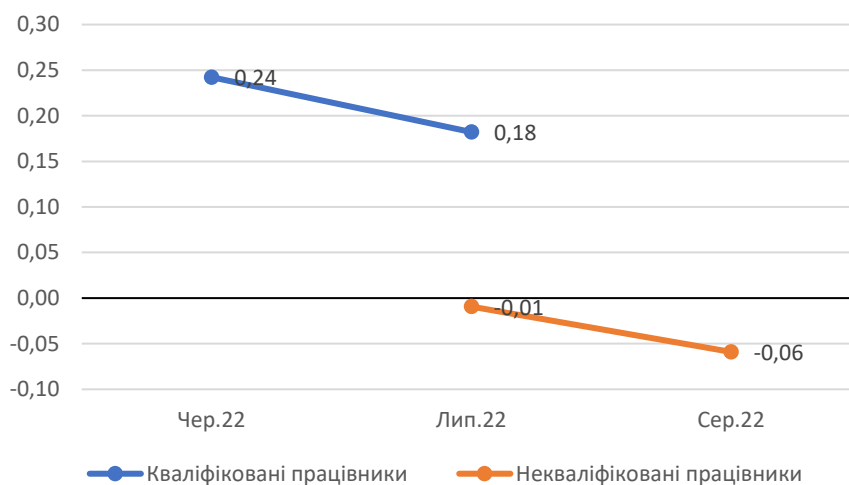

КВАЛІФІКОВАНІ ТА НЕКВАЛІФІКОВАНІ ПРАЦІВНИКИ

Індекс кваліфікованих працівників має додатне значення, яке зменшилось із 0,24 до 0,18 у порівнянні з *Індексом некваліфікованих працівників*, де значення є від'ємним та становить -0,06 (було -0,01). Це свідчить про те, що підприємці все ще мають більші складнощі з пошуком кваліфікованої робочої сили. Частка керівників підприємств, які вказали на те, що кваліфікованих працівників важче знайти, зменшилась із 29,7% до 23,3%. Частка ж тих, кому важче шукати некваліфікованих працівників, зменшилась із 16,8% до 11,7%. Водночас, відсоток тих, кому легше знайти кваліфікованих працівників, зменшився з 6,6% до 5,1%, а

частка тих, кому легше шукати некваліфікованих працівників, зменшилась із 20,4% до 18,1%. При цьому, частки тих, хто не відчуває жодних змін у пошуку кваліфікованих або некваліфікованих працівників, майже не відрізняються та становлять 71,6% і 70,2% відповідно (63,6% і 62,8% у червні 2022 року).

Рис. 17. Індекси змін кваліфікованих та некваліфікованих працівників

Кваліфіковані працівники

Розмір. Залежно від розміру підприємства найважча ситуація з пошуком кваліфікованих працівників у мікро- (0,34) та великих (0,21) підприємств. Ситуація у малих (0,12) та середніх (0,18) підприємств є більш-менш однаковою.

Регіон. Важче шукати кваліфікованих працівників у Миколаївській області (-0,80), а найлегше у Волинській (0,56) та Дніпропетровській (0,55) областях.

Галузь. У галузевому розподілі менші складнощі з пошуком кваліфікованих працівників має галузь торгівлі, показник якої дорівнює нулю. Найбільше складнощів має галузь виробництва будівельних матеріалів (-0,31).

Некваліфіковані працівники

Розмір. Некваліфікованих працівників при цьому легше шукати малим (-0,13) та середнім (-0,10) підприємствам, але важче великим (-0,03) та мікро- (нуль) підприємствам.

Регіон. У регіональному розподілі найбільші складнощі з пошуком некваліфікованих працівників у Чернігівській (-1,00) та Миколаївській областях (-0,80). Найлегше шукати некваліфікованих працівників у Чернівецькій області (0,33).

Галузь. Найгірші очікування щодо пошуку некваліфікованих працівників для галузі поліграфічної промисловості (0,60), тоді як для галузі будівельних матеріалів очікування є найкращими (-0,13).

СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ОПИТУВАННЯ

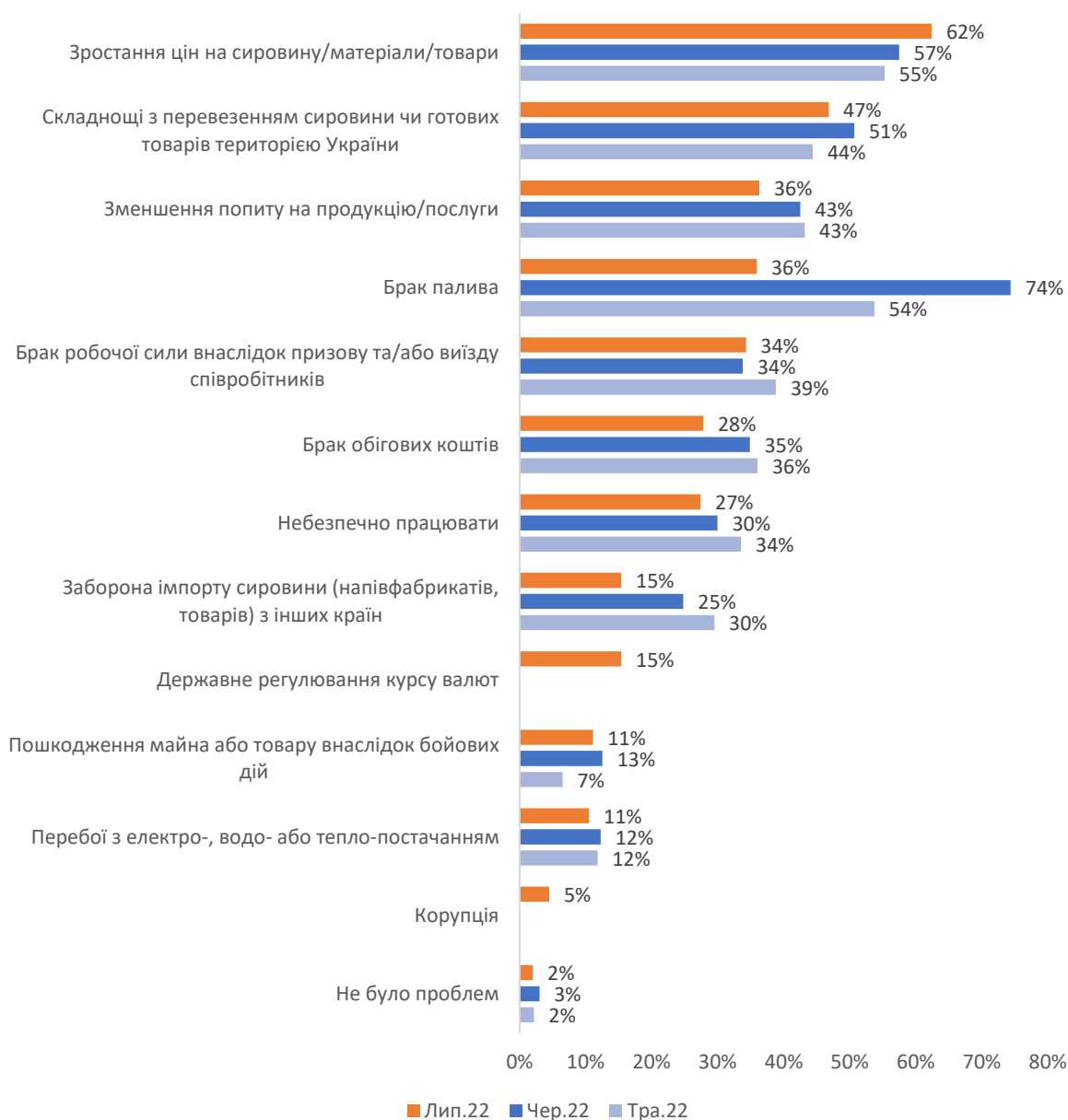
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПІДПРИЄМСТВА

Проблеми ведення бізнесу під час війни

Економічні перешкоди порівняно з перешкодами безпеки набувають усе більшої ваги для українського бізнесу. У липні 2022 року дві з трьох головних перешкод, названих керівниками підприємств, - це зростання цін на сировину або матеріали та зменшення попиту на продукцію або послуги. Про зростання цін на сировину чи матеріали повідомляє 62% опитаних підприємств, а про зменшення попиту – 36%.

На друге місце рейтингу перешкод для бізнесу вийшли складнощі з перевезенням сировини або готових товарів територією України – на них вказала майже половина опитаних (47%). А от проблема браку палива, яка у попередньому місяці була на першому місці рейтингу проблем з 74% респондентів, які про неї повідомляли, опустилася на четверте місце рейтингу. У липні 2022 року брак палива був однією з основних перешкод для 36% опитаних підприємств.

Рис. 18. Найважливіші проблеми для опитаного бізнесу

Стабільно важливою проблемою залишається брак робочої сили через мобілізацію або виїзд співробітників. Протягом попередніх двох місяців в опитуванні на неї вказували близько третини підприємств, і в липні ця частка залишилася на такому ж рівні: 34%. Ця проблема замикає п'ятірку основних перешкод для опитаного бізнесу.

Наступні за поширеністю перешкоди — брак обігових коштів та безпека праці. На них вказали, відповідно, 28% та 27% опитаних. Скасування переліку критичного імпорту в липні 2022 року, очевидно, відобразилось на поглядах бізнесу: частка підприємств, які скаржаться на заборону імпорту сировини, напівфабрикатів чи товарів, знизилася до 15% у липні з 25% у червні. Така ж частка опитаних (15%) у липні говорила про те, що державне регулювання курсу валют створює для них перешкоди.

Про інші проблеми представники опитаного бізнесу повідомляли менше: пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій торкнулося 11% опитаних, перебої з електро-, водо- або тепlopостачанням – також 11%, а корупція – 5%. Крім того, 2% респондентів сказали, що їхні підприємства не зіштовхувалися з проблемами.

Частина підприємств (4%) додали власні варіанти перешкод. Говорили, зокрема, про те, що вони не мають фінансової підтримки від держави, зокрема, підтримки для зруйнованих підприємств. Також було сказано про відсутність фінансування державних замовлень і про те, що немає пільг із податку на нерухомість для підприємств, розташованих на територіях, де відбувались бойові дії. Серед інших названих проблем – складнощі з логістикою, зокрема з експортною, та низька платоспроможність населення.

Проблеми бізнесу різного розміру. Вплив окремих перешкод зростає або зменшується разом із змінами розміру бізнесу. Так, що більшим є розмір підприємств, тим частіше вони повідомляють про складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією України та про те, що їм небезпечно працювати. Зокрема, частка бізнесу, якому складно перевозити сировину чи продукцію по Україні, збільшується з 35% для мікробізнесу до 56% серед великих підприємств. А частка підприємств, які називають серед основних перешкод небезпечність праці, збільшується з 17% серед мікробізнесу до 34% серед великих підприємств.

Натомість що меншим є розмір підприємств, тим більше вони відчувають негативний вплив низького попиту та браку обігових коштів. Серед підприємств великого розміру частки тих, що повідомляють про ці проблеми, складають 24% та 20% відповідно, тоді як серед мікробізнесу – 56% та 38%. Також варто зазначити, що мікро- та малі підприємства частіше ніж великі та середні говорять, що їм перешкоджає державне регулювання курсу валют (по 19% серед мікро- та малих підприємств), а мікропідприємства більшою мірою, ніж підприємства більших розмірів, скаржаться на перебої з електро-, водо- або теплопостачанням (21%).

Проблеми бізнесу за галузями. Розглядаючи відповіді на це запитання від підприємств різних галузей промисловості, а також від тих, хто працює у сферах сільського господарства та послуг², можна побачити деякі відмінності в тому, як підприємства цих галузей оцінюють перешкоди. Так, дві найпоширеніші перешкоди у липні 2022 року – зростання цін на сировину й матеріали та складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією України - підприємства більшості галузей промисловості, а також сільського господарства оцінюють приблизно на однаковому рівні. Винятком є сфера послуг, де зафіксовані найнижчі частки опитаних, що повідомляють про ці обидві проблеми: 36% та 16% відповідно. А у випадку зростання цін на сировину відрізняється також деревообробна галузь, де ця проблема не така гостра: про неї говорять 33% опитаних, тоді як в інших галузях промисловості – від 60% до 71%.

Нижчий попит на продукцію особливо суттєво відчувається в поліграфічній промисловості (на цю проблему тут вказали 57% респондентів), а також у виробництві металів, металообробці та у виробництві будівельних матеріалів (по 55%). А от сільськогосподарський сектор та деревообробна галузь частіше від інших галузей скаржаться на брак палива (56% та 50% відповідно), хоча вплив цієї проблеми зменшився для вибірки загалом. Про брак робочої сили внаслідок мобілізації або міграції найчастіше повідомляють у поліграфічній

² Наповнюваність підвибірki в галузі торгівлі занадто мала для статистичного порівняння.

галузі (50% опитаних), а про брак обігових коштів – у сфері виробництва тканин, одягу чи взуття (43%). Крім того, представники хімічної промисловості та галузі виробництва металу й металообробки частіше від інших говорять, що працювати небезпечно (47% та 40% відповідно).

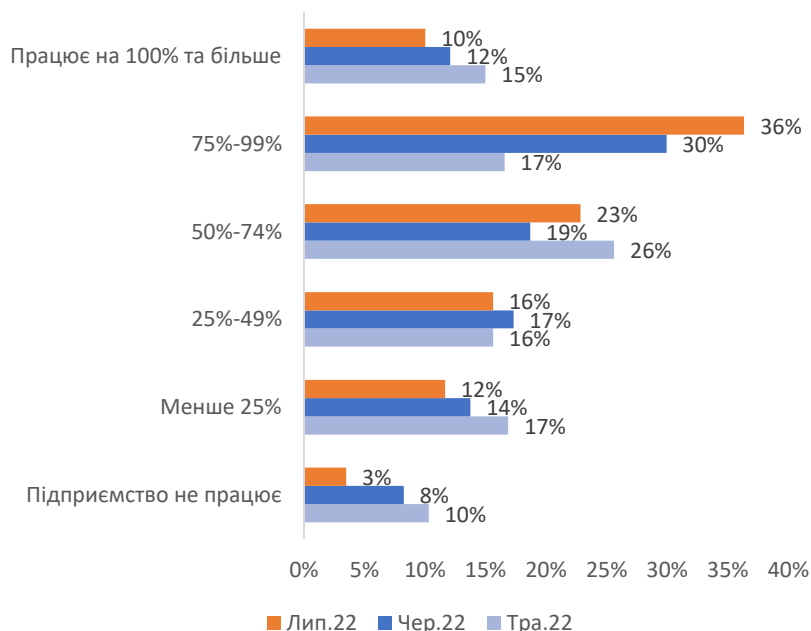
Проблеми бізнесу за регіонами. Різниця в негативному впливі перешкод, пов'язаних із повномасштабною війною, спостерігається також для бізнесу різних областей, у яких було проведено це опитування³. Усі підприємства Дніпропетровської та Миколаївської області (по 100%) вказали на проблему зростання цін на сировину та матеріали. Серед решти областей про цю проблему найчастіше говорять у Сумській області (88%). Складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією України особливо гостро відчуває бізнес Миколаївської області (80%), а також Чернівецької (67%) і Волинської (66%) областей.

Про зменшення попиту на продукцію чи послуги найчастіше говорить бізнес Дніпропетровської та Одеської (по 64%), а також Сумської (59%) і Львівської (58%) областей. Брак палива залишається вагомим проблемою в Одеській області (76%), а також у Чернівецькій (67%) і Хмельницькій (65%). У Львівській та Одеській областях бізнес частіше ніж в інших областях вказує на брак робочої сили через мобілізацію працівників або їх переселення (85% та 72% опитаних відповідно). А в Тернопільській та Рівненській областях найбільші частки підприємств, яким бракує обігових коштів (71% та 70% відповідно). Майже всі опитані підприємства Миколаївської області (90%) повідомили, що їм небезпечно працювати. Високі ці частки також у Вінницькій (68%) та Одеській (60%) областях.

Вплив війни на обсяги виробництва

У липні близько 3% опитаних підприємств повідомили, що припинили свою діяльність упродовж війни.⁴ Ця частка скоротилася в декілька разів порівняно з попередніми місяцями (8% у червні та 10% у травні). Це може свідчити про пришвидшення процесу відновлення виробництва серед тих підприємств, які повністю припиняли роботу. Також продовжує скорочуватися частка підприємств, які працюють на рівні менше ніж 25% від довоєнних обсягів виробництва, – лише 12% у липні (14% у червні та 17% у травні).

Рис. 19. Вплив війни на роботу підприємств (% опитаних)

³ До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства. Детальніше див. розділ «Вибірка».

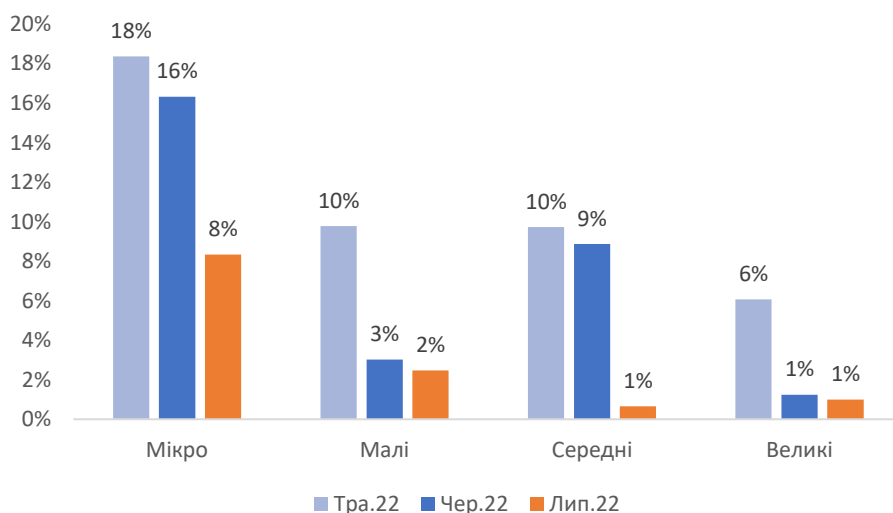
⁴ Незначною мірою вплинути на результати могло також суттєве розширення вибірки порівняно з попереднім місяцем.

На противагу цьому, у липні 10% опитаних працюють на сто та більше відсотків порівняно з довоєнними обсягами (12 % у червні та 15% у травні). Також продовжує зростати частка підприємств, які працюють майже на повних обсягах виробництва. У травні цей показник становив лише 17%, у червні – 30%, а в липні вже досягнув рівня, який більше ніж удвічі перевищує травень – 36%. Це також може свідчити про швидше відновлення виробництва серед підприємств.

Результати бізнесу різного розміру. Представники мікробізнесу продовжують найбільше відчувати вплив війни на виробництво. Зокрема, як і в попередніх хвилях опитування, серед мікропідприємств зафіксовано найвищу частку бізнесів, які не працюють (8% у липні проти 16% у червні та 18% у травні). Однак відповідний показник скоротився вдвічі порівняно з попереднім місяцем, що може свідчити про покращення ситуації серед мікропідприємств. Водночас серед підприємств іншого розміру частка підприємств, що не працюють, залишається низькою, на рівні 1-2%.

Результати опитування підтверджують, що розмір підприємства впливає на його спроможність зберігати та відновлювати виробництво в умовах війни. У липні зберігали виробництво на рівні ста і більше відсотків, порівняно з довоєнним періодом, лише 4% мікро- та 6% малих підприємств, але 12% середніх та 16% великих. Для порівняння, у червні відповідний показник найнижчим був також для мікробізнесу, і це лише підтверджує більший вплив війни на невеликі суб'єкти господарювання.

Рис. 20. Частка підприємств, які припинили діяльність порівняно з довоєнним періодом (за розміром підприємств, %)

Результати бізнесу різних галузей⁵. Отримані результати підтверджують різний вплив війни на окремі сектори. Зокрема подібно до попередньої хвилі опитування знову відсутні сільськогосподарські підприємства, які не працюють станом на липень. Водночас у промисловості та послугах цей показник становить 4%. Якщо розглянути окремі галузі промисловості, то найбільше постраждало виробництво будівельних матеріалів, у якому не працюють 16% підприємств. Також в окремих галузях висока частка підприємств, у яких обсяги виробництва відповідають менше ніж 25% довоєнних обсягів: у виробництві металів та металообробці (32%), виробництві будівельних матеріалів (21%) та деревообробці (18%).

Підприємства харчової промисловості демонструють найкращі виробничі результати, оскільки серед них аж 24% опитаних працюють на сто і більше відсотків порівняно з довоєнним періодом. В інших галузях відповідна частка в декілька разів менша, однак виділяються виробництва тканин, одягу та взуття (7%). Також відповідний показник становить 7% у сільському господарстві. Таким чином, найкраще долають труднощі війни галузі, які забезпечують базові потреби населення.

⁵ Аналіз результатів недоступний сектору торгівлі через недостатню наповнюваність підвибірки.

Рис. 21. Частка промислових підприємств, які працюють на 100% та більше порівняно з довоєнним періодом у липні 2022 року (% опитаних за галузями)

Результати за регіонами. У регіональному розрізі зберігаються закономірності попередньої хвилі опитування. Зокрема, у липні найвища частка підприємств, які не працюють, зафіксована в Одеській (15%), Чернігівській (13%), Запорізькій (12%), Черкаській (12%) та Кіровоградській (10%) областях. Однак відповідні показники знизились у декілька разів порівняно з червнем. Таким чином, з одного боку, ми бачимо вплив на підприємства в регіонах, у яких відбувалися або відбуваються активні бойові дії, з іншого боку, багато підприємств зупинили роботу в більш «спокійних» регіонах, що підтверджує вплив війни на логістику, ланцюги виробництва та основні ринки на всій території країни.

Бізнес західних регіонів України продовжує зберігати виробничі потужності на найвищому рівні. Зокрема на Заході знову відсутні підприємства, які повністю припинили працювати. Також переважно саме в західних регіонах бізнес працює на 100% та більше порівняно з попереднім місяцем. Зокрема, у липні демонстрували повне завантаження підприємства Чернівецької (36%), Рівненської (30%), Тернопільської (29%), Волинської (24%), Івано-Франківської (10%), Львівської (8%) та Закарпатської (6%) областей. Водночас у декількох регіонах у липні відсутні підприємства, які працюють на повну потужність: Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська та Сумська області. Цей перелік також відповідає результатам опитування в червні.

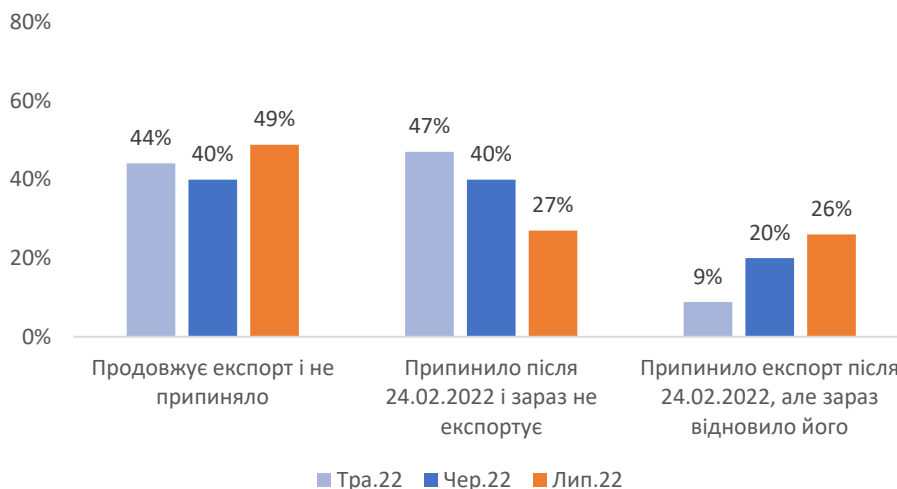
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

У рамках третьої хвилі опитування зафіксовано 58% підприємств (серед тих, які змогли дати відповідь), що були або є експортерами (56% у червні та 55% у травні). Серед експортерів залишається висока частка підприємств, які припинили експорт після 24 лютого і станом на липень не змогли його відновити, – 27%. Війна залишається вагомою перешкодою для зовнішньоекономічної діяльності. Однак цей показник є на третину нижчим порівняно з червнем (40%). На протигагу цьому, продовжує зростати частка бізнесів, які припиняли експорт, але відновили його. У травні цей показник становив 9%, у червні – 20%, а в липні досягнув 26%. Зберігається тенденція до відновлення експортної діяльності.

Необхідно зауважити, що зменшується частка підприємств, які хочуть розпочати експорт уперше. У липні про подібні плани повідомив лише 1% опитаних. У травні та червні відповідні показники становили

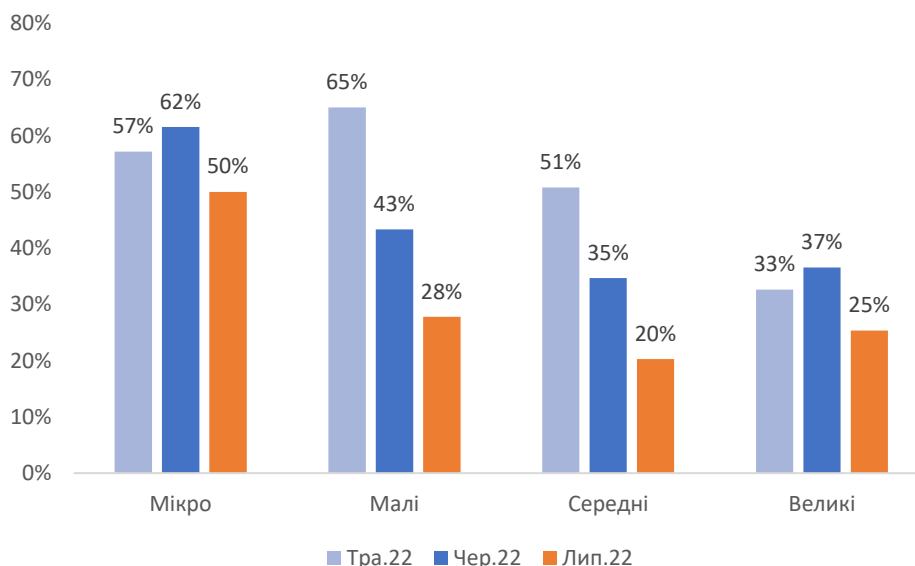
відповідно 7% та 5%. Таким чином, міг зменшитися оптимізм бізнесу щодо започаткування експортної діяльності в умовах війни та супутніх проблем.

Рис. 22. Вплив на експортну діяльність (% опитаних експортерів)

Результати бізнесу різного розміру. Експортна діяльність мікро- та малих підприємств продовжує зазнавати більших проблем, ніж середній та великий бізнес. Припинили експорт та не змогли відновити його 20% середніх та 25% великих підприємств. Водночас, цей показник становить 28% для малих та 50% для мікропідприємств. Отримані дані підтверджують, що в липні ситуація з відновленням діяльності залишається найбільш критичною для мікробізнесу. Аналогічна ситуація спостерігалася в червні, коли про зупинку експорту без подальшого відновлення вказали 62% опитаних. Однак необхідно зауважити, що в цілому ситуація покращилася в липні порівняно з червнем для суб'єктів усіх розмірів.

Рис. 23. Підприємства, які припинили експорт, але не змогли відновити, за розміром підприємств (% опитаних експортерів)

Результати бізнесу за сектором.

У липні серед опитаних експортерів близько 90% становлять представники переробної промисловості, а вибірка експортерів для інших секторів є нерепрезентативною. Тому отримані результати в цілому найбільше відповідають ситуації в промисловості. Зокрема, не експортують зараз 27% промислових підприємств (27% для всіх секторів разом), а змогли відновити експорт – 27% (26% для всіх секторів).

Рис. 24. Розподіл відповідей респондентів про експорт за галуззю (% опитаних)

Отримані дані дозволяють проаналізувати вплив війни на експортну діяльність різних виробничих галузей. Найкраща ситуація зафіксована в деревообробній промисловості, де взагалі не припиняли експорту 82% опитаних, а також відсутні підприємства, які припиняли його через війну. Також краще витримали вплив війни підприємства харчової промисловості, де не зупиняли експорту 47% опитаних. Водночас найменша частка підприємств, які не припиняли експортувати, у хімічній промисловості (27%), виробництві металу, металообробці (36%) та машинобудуванні (41%).

Результати за регіонами⁶. Отримані результати опитування за областями не дозволяють зробити висновки щодо чітких регіональних закономірностей. Однак доступні дані свідчать про суттєвий вплив війни на експортерів в усіх регіонах. Зокрема, припинили та не відновили експорту 11% підприємств у Київській області та 36% у Чернігівській, на території яких відбувалися бойові дії. Водночас, відповідний показник становить 7% у Черкаській, 17% у Вінницькій, 18% у Волинській та 36% у Полтавській областях. Це знову підтверджує, що експортери зазнали впливу війни незалежно від наявності бойових дій на території регіонів. На Закарпатті продовжує залишатися найбільш позитивна ситуація, адже лише 6% підприємств припинили експорт та змогли його відновити (7% у червні та 13% у травні).

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

Позитивних оцінок державної політики з підтримки бізнесу стає все менше. У липні 2022 року лише 10% представників бізнесу оцінили цю політику позитивно. Ця частка поступово зменшується: вона складала 19% у травні та 16% у червні.

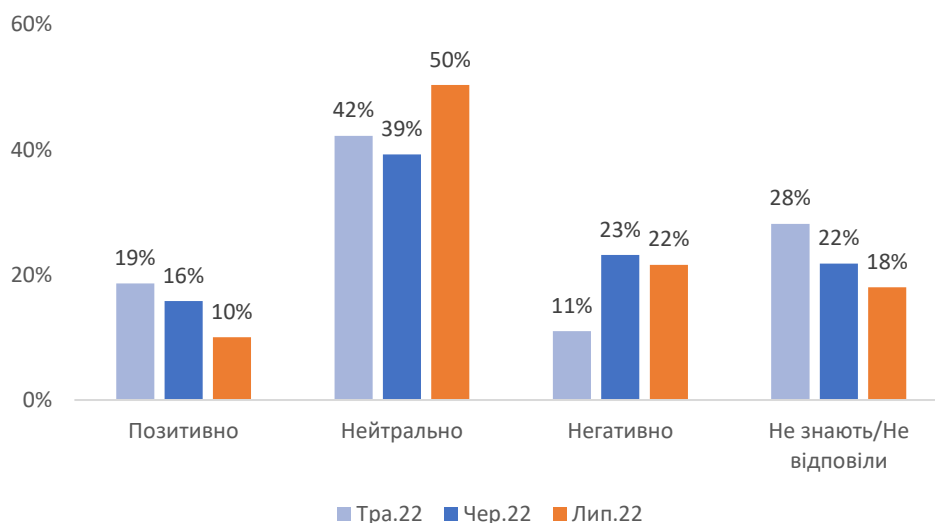
Натомість ці оцінки переходять у нейтральні. Половина представників бізнесу, опитаних у липні, оцінила державну політику з підтримки бізнесу нейтрально. Негативні оцінки, імовірно, не зростають через

⁶ Для окремих регіонів результати недоступні через недостатню наповнюваність підвибірки, що не дозволяє робити висновки щодо чітких регіональних закономірностей.

підвищену лояльність до держави під час війни: бізнес не бажає критикувати державу. Частка негативних оцінок склала 22%, що майже не відрізняється від значення попереднього місяця (23%). 18% респондентів не відповіли на це запитання, що менше ніж у двох попередніх хвилях опитування.

Рис. 25. Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за розміром бізнесу. Мікро- та малі підприємства оцінюють державну політику з підтримки бізнесу гірше, ніж великі і середні: кожне четверте з них поставило негативні оцінки (25% мікропідприємств та 26% малих). У свою чергу, великі та середні підприємства частіше оцінюють цю політику позитивно або нейтрально. Крім цього, серед представників мікропідприємств найвища частка тих, хто не зміг оцінити державну політику з підтримки бізнесу (27%). Серед решти груп бізнесу за розміром таких від 15% (великі підприємства) до 19% (малі).

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за сектором. У сфері послуг державну підтримку бізнесу оцінили краще ніж в інших секторах⁷. Позитивні оцінки тут поставили 28% опитаних, у той час як серед різних галузей промисловості найбільше позитивних оцінок серед представників деревообробної галузі (17%). Галузі виробництва будівельних матеріалів та виробництва металів і металообробки характеризуються найбільшою часткою негативних оцінок державної політики з підтримки бізнесу: 45% та 35% відповідно.

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за регіоном. У липні 2022 року підприємства Київської області найчастіше ставили позитивні оцінки державній політиці з підтримки бізнесу: такі оцінки поставили 48% підприємств області. Це більше ніж в інших областях, у яких проводилося це опитування, і, зокрема, більше ніж у м. Києві. У Києві позитивні оцінки поставили 19% підприємств. З іншого боку, найбільша частка підприємств, які негативно оцінюють державну підтримку бізнесу, зафіксована в Закарпатській області (70%), а наступна за розміром – у Запорізькій (53%).

⁷ Наповнюваність підвибіркі у галузі торгівлі занадто мала для статистичного порівняння.

МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ

У цьому звіті представлено результати третього Щомісячного опитування підприємств «Український бізнес в умовах війни». Щомісячне опитування підприємств проводиться за допомогою поєднання декількох методів збору даних: самостійне заповнення онлайн-форми та особисте опитування представників бізнесу із внесенням відповідей до онлайн-форми.

Насамперед, ІЕД розіслав українським підприємствам анкету цього опитування у вигляді онлайн-форми. Частина респондентів заповнили її самі. Також ІЕД через партнерів у регіонах організував опитування, у яких ці ж питання були поставлені представникам бізнесу інтерв'юерами, а відповіді респондентів були внесені до онлайн-форми. Завдяки цьому всі відповіді – і заповнені респондентами самостійно, і надані інтерв'юерам – були зібрані в одній базі даних. Після завершення опитування експерти ІЕД провели контроль та очищення даних і проаналізували відповіді.

У цьому опитуванні, зокрема, ми продовжуємо вивчати показники ділового клімату та кон'юнктури, які досліджує ІЕД у щоквартальних опитуваннях промислових підприємств у рамках проєкту «Ділова думка». Це, зокрема, агрегований показник перспектив промисловості, а також індекси, які в числовому вимірі показують нещодавні зміни таких важливих для бізнесу показників, як обсяги виробництва та реалізації, обсяги експорту, запаси сировини та матеріалів, кількість нових замовлень та інших, а також очікування бізнесу щодо їх змін у короткотривалих термінах – протягом наступних одного - двох місяців.

Такі індекси обчислюються за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, коли підприємство відповідає, що показник збільшився, 0, якщо він не змінився, і -1, якщо він зменшився. Наприклад, якщо зі ста респондентів двадцять вказали на зростання виробництва, п'ятдесят респондентів – на його скорочення, і тридцять зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, на яких зросло виробництво, є більшою (меншою) ніж кількість тих, де виробництво скоротилось.

За допомогою таких індексів можна відстежувати динаміку змін цих показників, порівнювати їх у часі та швидко оцінювати загальний напрямок змін умов для ведення бізнесу та ситуації на підприємствах.

Польовий етап опитування тривав з 4 до 14 липня 2022 року.

ВИБІРКА

Усього в третій хвилі опитування було опитано 449 підприємств. Вони знаходяться у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Закарпатській, Запорізькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій і Чернігівській областях та в місті Києві. У кожному з цих регіонів було опитано від 10-ти до 33-х підприємств⁸.

Більшість вибірки склали промислові підприємства – 402 підприємства або 87% вибірки. Серед них переважають підприємства харчової промисловості, галузі виробництва тканин, одягу і взуття, а також машинобудування. Двадцять п'ять підприємств (6% вибірки) належать до сфери послуг, а 16 (4% вибірки) – до галузі сільського господарства. На сферу торгівлі припадає незначна частка опитаних: 6 підприємств, які складають 1% вибірки.

Серед опитаних підприємств є підприємства різних розмірів, які визначаються за кількістю працівників. З них мікропідприємств (до 10-ти працівників включно) – 48 або 11% вибірки, малих (від 11-ти до 50-ти працівників) – 124 або 28% вибірки, середніх (від 51-го до 250-ти працівників) – 168 або 37% вибірки і великих (більше ніж 250 працівників) – 102 або 23% вибірки. Крім того, 7 підприємств (2% вибірки) не вказали кількості працівників переважно через те, що ці підприємства зараз не працюють.

⁸ В опитуванні зазначалась область, у якій знаходилося підприємство до початку повномасштабного російського вторгнення 24.02.2022 р.

ДОДАТОК 1. Результати опитування в цифрах

Показники діяльності підприємств та ділового середовища

Показники діяльності підприємств та ділового середовища за розміром, індекси змін (липень 2022)

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Виробництва	-0,12	-0,23	-0,15	-0,06	-0,10
Очікувані зміни виробництва	0,24	0,29	0,23	0,25	0,30
Продажі	-0,16	-0,28	-0,19	-0,06	-0,17
Очікувані зміни продажів	0,23	0,24	0,21	0,24	0,28
Експорт	-0,31	-0,33	-0,28	0,24	-0,33
Очікувані зміни експорту	0,14	0,23	0,17	-0,06	0,16
Дебіторська заборгованість	0,05	-0,07	0,02	0,09	0,03
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	-0,16	-0,20	-0,16	-0,12	-0,21
Кредиторська заборгованість	0,00	-0,07	0,04	-0,02	0,01
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	-0,19	-0,19	-0,21	-0,16	-0,20
Податкова заборгованість	-0,14	-0,14	-0,20	-0,08	-0,15
Очікувані зміни податкової заборгованості	-0,18	-0,16	-0,21	-0,15	-0,15
Запаси сировини	-0,29	-0,22	-0,31	-0,28	-0,25
Очікувані зміни запасів сировини	0,15	0,17	0,00	0,20	0,25
Запаси готової продукції	-0,29	-0,20	-0,19	-0,31	-0,29
Очікувані зміни запасів готової продукції	-0,09	-0,21	-0,19	-0,01	-0,06
Нові замовлення	-0,19	-0,19	-0,12	-0,13	-0,24
Очікувані зміни нових замовлень	0,25	0,40	0,27	0,24	0,28
Кількість працівників	-0,16	-0,22	-0,10	-0,07	-0,22
Очікувані зміни кількості працівників	0,11	0,06	0,12	0,15	0,06
Кількість працівників у вимушених відпустках	0,06	0,00	0,06	0,00	0,11
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	-0,14	-0,13	-0,17	-0,17	-0,07
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,20	-0,46	-0,25	-0,15	-0,11
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	0,12	0,19	0,13	0,19	0,13
Оцінка ділового середовища	-0,37	-0,48	-0,39	-0,31	-0,35
Очікувані зміни ділового середовища	0,09	0,13	0,14	0,18	0,04
Кваліфіковані працівники	0,18	0,34	0,12	0,18	0,21
Некваліфіковані працівники	-0,06	0,00	-0,13	-0,10	0,03

Проблеми, з якими зіштовхується бізнес під час війни

Проблеми, з якими зіштовхується бізнес під час війни, за розміром бізнесу (липень 2022)

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Зростання цін на сировину та матеріали або товари, які Ви продаєте	62%	67%	60%	63%	63%
Складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією України	47%	35%	44%	48%	56%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	36%	56%	40%	37%	24%
Брак палива	36%	33%	34%	38%	37%

Брак робочої сили (співробітників) унаслідок призову на військову службу та/або виїзду співробітників в інші місця	34%	10%	37%	41%	32%
Брак обігових коштів	28%	38%	31%	28%	20%
Небезпечно працювати	27%	17%	20%	30%	34%
Заборона імпорту сировини (напівфабрикатів, товарів) з інших країн	15%	17%	15%	16%	16%
Державне регулювання курсу валют	15%	19%	19%	14%	9%
Пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій	11%	10%	6%	13%	15%
Перебої з електро-, водо- або тепlopостачанням	11%	21%	9%	10%	9%
Корупція	5%	6%	4%	2%	4%
Не було проблем	2%	0%	1%	4%	2%

Проблеми, з якими зіштовхується бізнес під час війни, за сектором (липень 2022)

	Сільське господарство	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість	Виробництво будівельних матеріалів
Зростання цін на сировину та матеріали або товари, які Ви продаєте	56%	60%	63%	60%	33%	70%
Складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією України	50%	50%	47%	58%	44%	45%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	25%	55%	37%	47%	22%	55%
Брак палива	56%	45%	32%	19%	50%	45%
Брак робочої сили (співробітників) унаслідок призову на військову службу та/або виїзду співробітників в інші місця	19%	20%	26%	35%	17%	30%
Брак обігових коштів	13%	15%	5%	35%	33%	35%
Небезпечно працювати	25%	40%	47%	37%	22%	15%
Заборона імпорту сировини (напівфабрикатів, товарів) з інших країн	13%	15%	21%	12%	11%	5%

	Сільське господарство	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість	Виробництво будівельних матеріалів
Державне регулювання курсу валют	19%	10%	11%	16%	28%	20%
Пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій	13%	25%	16%	19%	0%	15%
Перебої електро-, водо- або тепlopостачання	13%	30%	11%	9%	11%	15%
Корупція	6%	20%	5%	5%	11%	5%
Не було проблем	0%	0%	0%	2%	6%	0%

Проблеми, з якими зіштовхується бізнес під час війни, за сектором (липень 2022) (продовження)

	Харчова промисловість	Виробництво тканин, одягу чи взуття	Поліграфічна промисловість	Інші виробництва	Послуги
Зростання цін на сировину та матеріали або товари, які Ви продаєте	68%	65%	71%	62%	36%
Складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією України	56%	43%	36%	38%	16%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	26%	35%	57%	42%	28%
Брак палива	46%	28%	7%	26%	36%
Брак робочої сили (співробітників) унаслідок призову на військову службу та/або виїзду співробітників в інші місця	40%	30%	50%	37%	36%
Брак обігових коштів	27%	43%	14%	30%	16%
Небезпечно працювати	32%	22%	29%	20%	8%
Заборона імпорту сировини (напівфабрикатів, товарів) з інших країн	14%	15%	0%	28%	8%
Державне регулювання курсу валют	11%	24%	7%	20%	4%
Пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій	10%	11%	0%	10%	0%
Перебої електро-, водо- або тепlopостачання	10%	11%	7%	6%	8%

	Харчова промисловість	Виробництво тканин, одягу чи взуття	Поліграфічна промисловість	Інші виробництва	Послуги
Корупція	3%	2%	7%	3%	0%
Не було проблем	3%	0%	0%	2%	4%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за розміром бізнесу (липень 2022), % опитаних

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Позитивно	10%	8%	10%	9%	14%
Нейтрально	50%	40%	46%	55%	56%
Негативно	22%	25%	26%	18%	16%
Не знають/Не відповіли	18%	27%	19%	17%	15%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за сектором (липень 2022)

	Сільське господарство	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість	Виробництво будівельних матеріалів
Позитивно	6%	10%	5%	7%	17%	5%
Нейтрально	50%	40%	63%	58%	39%	35%
Негативно	19%	35%	11%	14%	22%	45%
Не знають/Не відповіли	25%	15%	21%	21%	22%	15%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за сектором (липень 2022) (продовження)

	Харчова промисловість	Виробництво тканин, одягу чи взуття	Поліграфічна промисловість	Інші виробництва	Послуги
Позитивно	10%	11%	7%	6%	28%
Нейтрально	60%	52%	57%	41%	36%
Негативно	19%	24%	7%	30%	8%
Не знають/Не відповіли	11%	13%	29%	23%	28%